

PRAVNA PRIRODA I POLITIČKA POZADINA ORUŽANIH SUKOBA U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI

Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro*
Doc. dr. sc. Budislav Vukas, ml.**

UDK 355.01(497.5:497.6)
323.269.6(497.5:497.6)
Pregledni znanstveni rad
Priljeno: lipanj 2008.

Problematiku jugoslavenske krize početkom 90-ih godina prošlog stoljeća moramo promatrati u kontekstu složenih promjena ukupnog sustava međunarodnih odnosa i sloma komunizma u tom vremenu, posljedica čega je ustrojavanje novog sustava međunarodnih odnosa. Brojni su razlozi koji su doveli do raspada SFRJ te posljedično, do razvoja novih političkih ideja, koje su se početkom 90-ih uobličile u konkretnim zahtjevima za osamostaljenjem bivših jugoslavenskih republika. Nažalost, taj je proces na ovim prostorima prerastao u otvorene oružane sukobe, prve takve na europskom tlu nakon II. svjetskog rata. Specifičan kontekst konstituiranja novih samostalnih i neovisnih država ostavio je otvorena pitanja međunarodnoga humanitarnog prava, odnosno prava oružanih sukoba. U kojem su trenutku pojedini sukobi mijenjali kvalifikaciju iz nemeđunarodnih u međunarodne, ili obratno, predmet je prijepora u znanstvenoj literaturi. Pri razmatranju povijesnog konteksta, pravnih činjenica, relevantnih dokumenata, ali i opsežne prakse Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju te Međunarodnog suda u radu je iznesen pregled promjena i zaključci koji su imali utjecaja na međunarodnopravnu kvalifikaciju oružanih sukoba na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: oružani sukobi, kvalifikacija sukoba, raspad Jugoslavije, stvaranje samostalne i suverene Republike Hrvatske 1990. – 1992., stvaranje BiH, Domovinski rat, jugoslavenska kriza, Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju.

* Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro, asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka.

** Dr. sc. Budislav Vukas, ml., docent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka.

1. UVODNE NAPOMENE – O SUVREMENIM POIMANJIMA ORUŽANIH SUKOBA

Prema tradicionalnom shvaćanju, rat je borba koja se vodi među državama s namjerom ratovanja. U skladu s time, međunarodno se ratno pravo sve do sredine 19. stoljeća izgrađivalo kao skup pravila koja se primjenjuju u oružanoj borbi između država. U tom razdoblju građanski ratovi, kao sukobi koji su se događali zbog previranja unutar granice jedne države, nisu bili pokriveni pojmom rata. Pozivom na vlastitu suverenost države su dugo bile nesklone popustiti i pristati na međunarodnopravno uređenje sukoba koji su imali nemeđunarodno obilježje.

Završetkom II. svjetskog rata, usvajanjem Povelje Ujedinjenih naroda i postavljanjem međunarodnog prava na potpuno nove temelje, počinje se mijenjati koncept i dotad važećih pravnih pravila. Iskustva iz Drugoga svjetskog rata dovela su do zabrane ne samo rata, već i svake prijetnje silom ili uporabe sile. Povelja, naime, propisuje suzdržavanje od prijetnje silom ili uporabe sile, koje su usmjerene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države ili su na bilo koji način nespojive s ciljevima Ujedinjenih naroda.¹ Nadalje, naglašavanjem međunarodnopravne zaštite čovjeka, sudbina pojedinca izuzima se iz unutarnje nadležnosti država i postaje predmetom međunarodnopravnog uređenja. Taj element imat će izuzetan utjecaj na uobličavanje suvremenog prava oružanih sukoba, odnosno međunarodnoga humanitarnog prava, koje je u današnjem obliku utemeljeno Ženevskim konvencijama iz 1949. godine² i upotpunjeno Dopunskim protokolima uz Ženevske konvencije iz 1977. godine.³

¹ Članak 2. stavak 4. Povelje Ujedinjenih naroda. Ništa u Povelji ne ovlašćuje Ujedinjene narode na upletanje u poslove koji po svojoj biti pripadaju u unutarnju nadležnost države. To načelo, međutim, ne dira u primjenu prisilnih mjera prema Glavi VII Povelje (članak 2., stavak 7.).

² U Ženevi su u kolovozu 1949. godine potpisane četiri konvencije o zaštiti žrtava rata: Konvencija (I.) za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu; 2. Konvencija (II.) za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru; 3. Konvencija (III.) o postupanju s ratnim zarobljenicima i 4. Konvencija (IV.) o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata. Konvencije su stupile na snagu u listopadu 1950. godine. Za izvor vidjeti u: Narodne novine – Međunarodni ugovori, 5/1994.

³ U lipnju 1977. godine usvojena su i dva Dopunska protokola uz Ženevske konvencije koja uređuju različite kategorije sukoba – Protokol o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Dopunski protokol I.) i Protokol o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Dopunski protokol II.). Za izvor vidjeti u: Narodne novine – Međunarodni ugovori, 5/1994.

U skladu s tim novim razvojem, svi se oružani sukobi danas mogu podijeliti u dvije osnovne kategorije:

- 1) međunarodne oružane sukobe, koji se vode između dviju ili više država
- 2) nemeđunarodne ili unutarnje oružane sukobe, koji izbiju na području jedne države.

Jasna osnova za razlikovanje svih oružanih sukoba jest državna granica – sukobi između dviju ili više država smatraju se međunarodnim oružanim sukobima, a oni koji se u cijelosti događaju na području jedne države smatraju se nemeđunarodnim (unutarnjim) oružanim sukobima. Posebnu kategoriju nasilja koji nisu oružani sukobi i pripadaju isključivoj unutarnjoj stvari jedne države čine unutarnji nemiri, pobune, izolirani i povremeni čini nasilja,⁴ a na njih se međunarodno pravo ne primjenjuje.

Kao međunarodne oružane sukobe danas prepoznajemo:

- a) sve slučajeve objavljenog rata između dvije države
- b) svaki oružani sukob koji izbije između dviju ili više stranaka Ženevskih konvencija, čak i ako jedna od njih ne priznaje ratno stanje
- c) sve slučajeve djelomične ili potpune okupacije područja države stranke Ženevske konvencije, čak i ako ta okupacija ne nailazi na oružani otpor⁵
- d) sukobe u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije i protiv rasističkih režima, koristeći se svojim pravom na samoodređenje, utemeljenim na Povelji Ujedinjenih naroda i potvrđenim Deklaracijom o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji među državama iz 1970. godine.⁶ Važno je naglasiti da je riječ o sukobima koji su se do 1977. godine smatrali unutarnjom stvari svake kolonijalne države. Donošenjem Dopunskog protokola o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Dopunski protokol I.), takvi sukobi prelaze u kategoriju međunarodnih oružanih sukoba.⁷

Čim izbije međunarodni oružani sukob, nužna je primjena Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I. – oni se moraju primjenjivati u svakoj situaciji postojećega oružanog sukoba i stranke ugovornice moraju osigurati njihovo poštovanje u svim okolnostima.⁸

⁴ Članak 1. stavak 2. Dopunskog protokola II.

⁵ Članak 2. stavci 1. i 2. zajednički svim Ženevskim konvencijama.

⁶ *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance With the Charter of the United Nations*, UN General Assembly Resolution 2624 (XXV), od 24. listopada 1970. godine, usvojena u povodu 25. godišnjice obilježavanja osnivanja Ujedinjenih naroda.

⁷ Vidjeti članak 1. stavak 4. Dopunskog protokola I.

⁸ Zajednički članak 1. Ženevskih konvencija i članak 1. Dopunskog protokola I.

Nemeđunarodni oružani sukobi, s druge strane, kao predmet međunarodnopravnog uređenja predstavljaju relativnu novost – njihov razvoj pratimo tek prije šezdesetak godina, ali danas već vlada mišljenje da nemeđunarodni oružani sukobi jesu prevladavajući u odnosu prema međunarodnima. Kofi Annan, Glavni tajnik Ujedinjenih naroda (1997. – 2007.), ustvrdio je 1997. godine da su ratovi između suverenih država postali fenomen daleke prošlosti.⁹ Iako je to možda pomalo idealističko stajalište, činjenica je da se tijekom 20. stoljeća dogodilo mnogo više nemeđunarodnih oružanih sukoba u odnosu prema međunarodnima. Statistički podatci koje je prikupio Međunarodni institut mira u Oslu pokazuju da su u razdoblju od 1990. do 1995. godine sedamdeset i tri zemlje svijeta bile uključene u oružani sukob. Od tog broja, pedeset i devet zemalja nalazilo se u nemeđunarodnome oružanom sukobu ili u građanskom ratu.¹⁰

Polazni temelj uređenja nemeđunarodnih oružanih sukoba sadržan je u članku 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine, koji se u identičnom sadržaju ponavlja u sve četiri konvencije. On se danas smatra dijelom međunarodnoga običajnog prava, a putem liste pravila koja predstavljaju izraz osnovnih obzira čovječnosti (*elementary considerations of humanity*), kako je to u svojim presudama utvrdio Međunarodni sud, odražava humanitarna načela na kojima se temelji ukupno međunarodno humanitarno pravo.¹¹ Osnovna načela kojima se pri postupanju prema osobama koje ne sudjeluju u neprijateljstvima vode sukobljene strane u nemeđunarodnim oružanim sukobima jesu čovječno postupanje i nediskriminacija. Zaštita utemeljena člankom 3. dodatno se proširila i razvila Protokolom o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba iz 1977. godine (Dopunski protokol II.). Ta dva izvora danas predstavljaju osnovu uređenja nemeđunarodnih oružanih sukoba.

⁹ Uvod u: *The State of the World's Refugees*, UNHCR, Oxford, 1997.

¹⁰ Moir, Lindsay, *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge Studies in International and Comparative Law, Cambridge, 2003., str. 1.

¹¹ Izraz "*elementary considerations of humanity*" prvi je put spomenut u predmetu *Corfu Channel* (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) 9. travnja 1949. godine, par. 215. Taj je izraz poslije ponovljen i u predmetu *Nicaragua* (Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua), Judgement, International Court of Justice Reports, od 27. lipnja 1986. godine, par. 218, gdje se navodi: "... *There is no doubt that, in the event of international armed conflict these rules also constitute minimum yardstick, in addition to the more elaborate rules which are also to apply to international conflict; and they are rules which, in the Court's opinion, reflect what the Court in 1949 called "elementary considerations of humanity."*"

Različiti će pristupi definiranju nemeđunarodnih oružanih sukoba detaljnije biti objašnjeni u nastavku. Zasad je dovoljno istaći osnovne elemente definicije takve vrste sukoba iz Dopunskog protokola II. – mora biti riječ o sukobu koji se događa na području jedne države, između njezinih oružanih snaga i otpadničkih naoružanih skupina ili ostalih organiziranih naoružanih grupa, koje pod odgovornim zapovjedništvom provode takav nadzor nad dijelom njezina područja, koji im omogućuje vođenje neprekidnih i usmjerenih vojnih operacija, kao i primjenu Dopunskog protokola II.¹² Riječ je o osnovnoj definiciji koja je u praksi međunarodnih sudova, posebice Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju, doživjela određene promjene, o čemu će biti više riječi u nastavku teksta.

U praksi postoje povremene nesuglasice o primjenjivosti međunarodnoga humanitarnog prava u situacijama nemeđunarodnih oružanih sukoba. Jedini bi kriterij ovdje trebao biti intenzitet nasilja i potreba zaštite njegovih žrtava. Međutim, vlade su i danas (što je razumljivo sa stajališta održanja uvjerenja da sigurno nadziru situaciju unutar vlastitih granica) veoma često nesklone raspravljati o sukobu, pozivajući se na vlastitu suverenost i obvezu nemiješanja u unutarnje državne stvari (prikazujući pritom sam sukob).

2. POLITIČKE I PRAVNOPOVIJESNE ODREDNICE JUGOSLAVENSKE KRIZE

2.1. Širi politički okvir raspada multinacionalnih europskih zajednica

Povijesno gledajući, razdoblje jugoslavenske krize smješteno je u kontekst zbivanja sloma komunizma i vrlo složenih i opsežnih promjena cijelog sustava međunarodnih odnosa na prijelazu iz osmoga u deveto desetljeće 20. stoljeća. Iako su se politička zbivanja u godinama 1989. i 1990. događala priličnom brzinom, uzroci sloma komunizma, raspada multinacionalnih država i mijena u istočnoeuropskim odnosima imaju dužu i vrlo slojevitou genezu, što, dakako, ne može biti predmet ovoga rada.

Slomom komunizma ustrojava se potpuno nov sustav međunarodnih odnosa, pa tako više ne možemo govoriti o obilježjima poretka uspostavljenoga nakon Drugoga svjetskog rata. Urušavanjem Istočnog bloka, slomom Varšavskog pakta

¹² Članak 1. stavak 1. Dopunskog protokola II.

i s njime usuglašeni mehanizama završen je rivalitet stalnih političkih sukoba između zapadnoga i istočnoga političko-ideološkog bloka. Osnovni geostrateški cilj u novouspostavljenim demokracijama sada je NATO kao simbol sigurnosti, ne samo zapadnoga svijeta, već modernoga međunarodnog ustroja općenito. No, tako radikalne globalne promjene otvaraju i neka nova, u vremenima komunističkog režima neriješena i zataškana pitanja te promiču nove političke vizije. Sve je to uzrokom novih sukoba, među kojima je najvažniji uzrok raspad velikih multinacionalnih federacija SSSR i SFRJ, utemeljenih na ideološkim načelima sada propalog socijalizma.

Val demokratskih promjena zahvaća i narode utopljene u multinacionalne države, koje su svoj opstanak zahvaljivale upravo socijalističkoj ideologiji. Afirmacijom načela poput prava naroda na samoodređenje i pozivom na ustavnu strukturu i državno uređenje velikih multinacionalnih federacija, njihove se članice počinju konstituirati kao samostalne i suverene države. U lipnju 1992. postignut je sporazum o disoluciji Čehoslovačke Republike te su 1. siječnja 1993. u međunarodni život stupile dvije nove države. Proces raspada velikih država zahvaća i samo nekad moćno sovjetsko socijalističko "carstvo". Nakon vrlo delikatnih kolovoških zbivanja 1991. u Moskvi SSSR prestaje postojati. Formirane su nove, sada samostalne države, a Ruska Federacija pod vodstvom Borisa Jeljcina preuzima mjesto SSSR-a u međunarodnom životu. Slični će procesi zahvatiti i jugoslavensku državnu zajednicu, o čemu će, dakako, biti riječi u nastavku.¹³

¹³ O tim zbivanjima postoji vrlo brojna literatura, s jedne strane tadašnjih analitičara međunarodnih političkih odnosa, a u novije vrijeme i povjesničara. Vidjeti npr: *Chronik handlung – Reden und Dokumente des 20. Jahrhunderts*, Chronik – Verlag im Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, Güterslog, München, 1996., str. 478. - 526.; Holzer, Jerzy, *Komunizam u Europi – povijest pokreta i sustava vlasti, Srednja Europa*, Zagreb, 2002., str. 171. i dalje; Painter, S., David, *Hladni rat – povijest međunarodnih odnosa, Srednja Europa*, Zagreb, 2002., str. 136. i dalje (vidjeti posebno tekst o tzv. Drugom hladnom ratu); Pajps, *Komunizam – kratka istorija*, Alexandrija – Press, Beograd, 2004.; Jeszensky, G., *Obnova srednje Europe*, Zbornik Diplomatske akademije, Simpozij Hrvatska i svijet, godina 2., 1997., br. 2. – posebno izdanje; Moledy, P. T., *Veleposlanikova priča*, Zagreb, 1997.; Genscher, H. D., *Sjećanja*, Zagreb, 1999.

2.2. Proces i uzroci raspada bivše Jugoslavije, s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku

Posebno važno mjestu u strukturi političkih zbivanja Europe u prvoj polovici 1990-ih godina ima raspad jugoslavenske države, koji će definirati vrlo složenu jugoslavensku krizu.

Organizacija jugoslavenske države tijekom cijeloga njezina postojanja nakon 1945., kao i njezin ukupan život, stalno su upozoravali na nestabilnost i konstantnu opasnost raspada. Integrativni procesi koji su održavali tu multinacionalnu, multikonfesionalnu i multivilizacijsku zajednicu na okupu bili su sadržani ponajviše u specifičnom obličju socijalističke ideologije i osobitoga jugoslavenskoga ideološkog iskustva te u političkim odrednicama vladajuće komunističke stranke s dominantnim totalitarnim vođom i glavnim kreatorom državne politike i ideologije Josipom Brozom Titom. Specifična međunarodna pozicija i afirmacija Jugoslavije u blokovski bipolarnom svijetu bila je jedan od njezinih ključnih integracijskih čimbenika. Naznačenim općim promjenama eliminirani su i ti procesi te je raspad jugoslavenske države bio nuždan, a tomu su svakako pridonijeli i procesi u samoj zemlji, koji su također već upozoravali na njezin raspad.¹⁴

Izravni uzroci raspada jugoslavenske države označuju zbivanja osamdesetih godina. Najvažnijim se uzrokom raspadu jugoslavenske države smatra smrt Josipa Broza Tita (4. svibnja 1980.). Njegovim je odlaskom zasigurno bilo završeno jedno razdoblje u povijesti Jugoslavije, a u kontekstu ostalih zbivanja i okolnosti mogućnost raspada činila se sve očitimom.¹⁵

Spomenutim razlozima raspada jugoslavenske države moramo dodati procese koji su odredili poslijetitovsko vrijeme. To je ponajprije izrazita ekonomska

¹⁴ Opasnost raspada Jugoslavije nametala se gotovo u svim situacijama kada bi oslabio neki njezin integrativan čimbenik. Pedesetih godina bilježe se velike polemike glede osnovnih društvenih i državnih pitanja, čija je žrtva bio Milovan Đilas. Zanimljiv je podatak kako je na sjednici Izvršnog odbora CK SKJ i sam Tito najavio mogućnost raspada Jugoslavije. Proces urušavanja jugoslavenske države započeo je ranih sedamdesetih, kada je Hrvatski nacionalni pokret, brutalno ugušen, već upućivao na položaj Hrvatske u Jugoslaviji, te ustavnim promjenama iz 1974. godine, koje su jasno upozorile na smjer kojim se kreće Jugoslavija. O svim tim povijesnim procesima detaljno vidjeti u: Bilandžić, D., *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 2000.

¹⁵ U gotovo isto vrijeme umiru još dvije ključne osobe tadašnjega političkoga života, ali i najvažniji stupovi režima u Jugoslaviji i Hrvatskoj – Eduard Kardelj i Vladimir Bakarić.

kriza, koja je, mimo očekivanja državnoga vodstva, odredila ukupnu situaciju u zemlji osamdesetih. U Hrvatskoj se u to vrijeme bilježi novi val političkih uhićenja i progona hrvatske slobodnomisleće inteligencije, a radikalno se mijenjaju odnosi na Kosovu, koji prijete gotovo pravim ratom, s međunarodnim implikacijama. Jedan od najvažnijih i najizravnijih uzroka nužnom raspadu države bio je novi val velikosrpstva, koji više ne djeluje s prikrivenih pozicija, već veoma otvoreno iskazuje svoje političke ciljeve i poglede.¹⁶ Upravo je taj proces dodatno ubrzao i artikulirao zbivanja tog vremena te je zapravo izravno i izazvao jugoslavensku krizu. Uočivši nove političke trendove i zbivanja u Jugoslaviji, posebice u Hrvatskoj i Sloveniji, potkraj osamdesetih počinju jačati stajališta o nužnosti krupnijih promjena. Te će aktivnosti zasigurno jačati u naznačenim međunarodnim okolnostima.¹⁷

Događanja u Hrvatskoj početkom devedesetih godina mogu se odrediti kao novi nacionalni pokret koji je težio redefiniranju svih odnosa u jugoslavenskoj zajednici ili stvaranju samostalne demokratske države, kompatibilne zapadnoeuropskim primjerima. Unatoč pojavi iznimno velikom broju političkih stranaka, s najrazličitijim ideološko-političkim predznakom, većina je stranaka upućivala na nužnost potpune zaštite hrvatskih državno-nacionalnih interesa

¹⁶ Velikosrpstvo se pojavljuje u političkoj doktrini već u drugoj polovici 19. stoljeća u vremenu formiranja i jačanja samostalne srpske države te je ono tijekom gotovo stoljeća i pol, uz povremene iznimke, postalo obilježje svekolike srbijanske unutarnje i vanjske politike. Na ovome mjestu ne možemo ulaziti u izlaganje te specifične političke doktrine, ali i vanjskopolitičkog djelovanja Srbije, inspiriranog velikosrpstvom. Detaljnije vidjeti u: Brandt, M., et. al., *Izvori velikosrpske agresije*, August Cesarec, Rijeka, Zagreb, 1991.

¹⁷ Posljedica koncepcije velikosrpstva i sve brojnijih političkih istupa ciljanih kritici jugoslavenske države na saveznoj razini bile su reakcije i vodećih hrvatskih dužnosnika ranih osamdesetih, poput Vladimira Bakarića. Već su ti prominenti hrvatskoga komunističkog pokreta jasno upozoravali na opasnost velikosrpstva i mogućnost pogibeljnosti takve politike za hrvatske nacionalne interese. Ukupni trend razvitka Hrvatske osamdesetih godina išao je zapravo u smjeru što većeg iskorištavanja svojega ustavnoga položaja (koji je bio gotovo poput države članice konfederacije), pa je tendencija ka hrvatskoj državnosti, nasuprot svim izloženim realnostima u Jugoslaviji, bila nužnost. Izlažući osnovne značajke položaja Hrvatske u tom vremenu, i sam svjedok tih zbivanja, Dušan Bilandžić o tom trendu ka hrvatskoj državnosti naglašava: "Suština svih tih politika (misli se na politička stajališta pojedinih grupa iz osamdesetih godina u Hrvatskoj, op. B.V. i S.F.G.) bila je: Hrvatska se u višenacionalnim državnim formacijama, u uvjetima nepovoljnog odnosa snaga, treba boriti za maksimum svoje autonomije, čuvajući se pogibeljnih avantura sve dok međunarodna konstelacija ne stvori uvjete za državnu samostalnost." Bilandžić, D., op. cit., str. 748.

u okvirima novonastale situacije – sada već jugoslavenske krize. Neke od njih, iako to nisu u svojim programima izrazito naglašavale, imale su za cilj stvaranje neovisne i samostalne hrvatske države. Tim se trendovima priključuje i SKH, mijenjajući svoj ukupni ideološki koncept i svrstavajući se u red novih europskih socijaldemokratskih političkih stranaka.

Najprepoznatljivija i (poslije će biti potvrđeno) kod glasača najprihvaćenija politička opcija tog vremena bila je ona koju je predstavila Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), osnovana nakon mnogobrojnih priprema i inicijativa 17. lipnja 1989., u ilegali zbog prethodne zabrane vlasti. Temeljeći svoj politički program na spoju svih pozitivnih sastavnica i iskustava hrvatske povijesti, upozoravajući na značenje hrvatskog naroda i njegovih nacionalnih interesa i prioriternih ciljeva, Franjo Tuđman, osnivač stranke, veoma je brzo uspio pridobiti brojne glasače. Njegov politički program prihvaćaju najrazličitije društvene grupe, od pristaša ljevice pa do desnice, od građanstva do inteligencije, pripadnici dijaspore, te taj pokret postaje najodlučniji u promociji reformskih i općenacionalnih vrijednosti i iznošenju novih ciljeva buduće hrvatske politike.

Nakon odluka partijskog vodstva slijedilo je raspisivanje općih izbora za Sabor SRH. Višestranačje je uvedeno ustavnim amandmanima 14. i 15. veljače, a odluku o njihovu raspisivanju donio je predsjednik Sabora Anđelko Runjić 23. veljače 1990. Tako su raspisani prvi višestranački demokratski izbori u Hrvatskoj nakon gotovo pola stoljeća (za Sabor i dulje jer su posljednji višestranački izbori za Hrvatski sabor održani davne 1913. godine).

Izbori su održani u dva kruga, 22. travnja i 6. svibnja 1990. godine. Na izborima pobjeđuje HDZ, a Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena postala je oporbenom strankom. Izborni neuspjeh doživjela je i treća politička snaga u Hrvatskoj, Koalicija narodnog sporazuma, sastavljena od nekoliko stranaka koje će u kasnijem političkom životu države imati dosta važnu ulogu.¹⁸ Izbori koji su protekli na razini najprihvatljivijih primjera razvijenih zapadnoeuropskih demokracija otvorit će novu stranicu u svekolikoj hrvatskoj povijesti.

¹⁸ Rezultati za Društveno-političko vijeće Sabora SRH bili su sljedeći: HDZ je dobio 1 214 958 glasova, SKH-SDP 1 012 732 glasa, a HNS je dobio 429 567 glasova. Na primjeru tog vijeća Sabora najbolje možemo uočiti izborne omjere glasova između stranaka. Većinski izborni sustav uvjetovao je, međutim, još izrazitiju prednost HDZ-a, pa je on dobio oko 60% glasova ukupno. O pogledu na te izbore s politološkog motrišta vidjeti u: Grdešić, I., et. al., *Hrvatska u izborima '90*, Zagreb, 1991.

Hrvatski sabor konstituiran je 30. svibnja 1990. godine. Tim je događajem zapravo otpočet i ustavnopravni proces konstituiranja samostalne hrvatske države.¹⁹ Iako su određene ustavne pretpostavke u tom procesu donesene i prije konstituiranja višestranačkog Sabora, taj je novi Sabor imao odlučujuću ulogu u iniciranju tog procesa.²⁰

Veoma brzo nakon preuzimanja vlasti novo hrvatsko demokratsko vodstvo počinje proces koji će, uvjetovan okolnostima, u vrlo kratkom roku rezultirati konstituiranjem potpuno neovisne i suverene države. Prvi je korak bio usvajanje ustavnih amandmana 25. srpnja 1990. Njihova bit svodila se na sljedeće: iz Ustava nestaju obilježja socijalističkoga državnog sustava, država u svojem imenu gubi atribut "socijalistička", a usvojen je i amandman o novom državnom znakovlju. Tim se ustavnim amandmanima redefinira poimanje suvereniteta Republike, a ojačan je i položaj Vlade i državne uprave. Uvodi se institut Predsjednika Republike, namjesto dosadašnjeg kolektivnog šefa Republike.²¹

Dana 17. kolovoza 1990. na područjima Hrvatske gdje je srpska nacionalna zajednica predstavljala većinu u odnosu prema hrvatskom narodu (posebice na prostoru sjeverne Dalmacije i kninskog kraja) započinje njihova pobuna protiv nove hrvatske vlasti, zbog isticanja navodne ugroženosti kao posljedice političkih promjena u Hrvatskoj. Ti prvi teroristički čini usmjereni su rušenju hrvatske demokratske vlasti. Iza provokacija koje je izazivala lokalna srpska etnička skupina i njihova vlast stajala je već etablirana i dobro organizirana velikosrpska politika i jaka Jugoslavenska armija. Početni teror, pljačke i blokada prometnica razvijaju se u formu otvorenoga oružanog sukoba i politike zločina, o čemu izlažemo poslije.

¹⁹ Za novog predsjednika Predsjedništva SRH izabran je čelnik pobjedničke stranke, HDZ-a, Franjo Tuđman, a novim je predsjednikom Sabora SRH postao Žarko Domljan. Stjepan Mesić izabran je za predsjednika Izvršnog vijeća Sabora. Izabrani zastupnici Srpske demokratske stranke nisu sudjelovali na tom konstituiranju novoga hrvatskoga demokratskog parlamenta.

²⁰ Tako je 11. siječnja 1990. Sabor SRH donio Odluku o pristupanju ustavnim promjenama, u cilju daljnje demokratizacije ukupnih političkih i društvenih odnosa, dakako, u sklopu malo reduciranijeg ideološko-političkog društva i jugoslavenske državne zajednice. Te promjene zbog rezultata izbora nisu bile provedene.

²¹ U svezi s tim ustavnim novelama vidjeti Odluku da se pristupi raspravi o promjeni Ustava Socijalističke Republike Hrvatske (Narodne novine, 28/1990.), Odluku o stavljanju u javnu raspravu nacrtu amandmana LXIV. do LXXII. na Ustav SRH (Narodne novine, 28/1990.) i Amandmane LXIV. do LXXV. na Ustav SRH (Narodne novine, 31/1990.).

Unatoč potpunoj nesklonosti vodećih čimbenika međunarodne zajednice, hrvatska je vlast odlučna u želji za stvaranjem slobodne i suverene hrvatske države. Nakon duljeg procesa, što ga je u svojem govoru u Saboru u srpnju 1990. najavio hrvatski predsjednik Tuđman, u prosincu 1990. Sabor donosi novi Ustav Republike Hrvatske.²² Stvoren na temeljima bogate hrvatske državne i pravne tradicije, razvijenog nauka o zaštiti prava čovjeka i prava manjina, te sukladan modernim ustavnopravnim vrijednostima, Ustav se može odrediti kao temeljni akt proglašenja hrvatske samostalnosti i suverenosti godine 1991. U kontekstu razmatranja ustavnopravne osnove konstituiranja hrvatske države, božićni ustav čini jedinstvenu cjelinu s ustavnim odlukama iz 25. lipnja 1991. godine te onima iz 8. listopada 1991. I unatoč trima njegovim Novelama (1997. godine te tzv. promjene Ustava iz 2000. i 2001.), Ustav do danas čini temelj moderne hrvatske države, generirajući promišljanja o njezinu državnopravnom uređenju, temeljnim demokratskim vrijednostima, prateći iskustva i mijene u razvitku hrvatskoga državnopravnog uređenja. Glavni zadatci i načela Ustava ostaju do danas neprijeporni.

2.2.1. Državnopravne odluke Hrvatskog sabora 1991. i njihova pravna priroda

Glavne hrvatske državnopravne odluke, koje predstavljaju temelj konstituiranja hrvatske države kao subjekta međunarodnog prava, a time izravno utječu na pravnu prirodu oružanog sukoba, donesene su 1991. godine. Vrlo složene diplomatske prilike, koje su bile potpuno nesklone hrvatskim nacionalnim interesima, uvjetovale su složenost donošenja saborskih odluka o neovisnosti. Time je dijelom i složenija, pa i donekle otežana, mogućnost utvrđivanja hrvatske pravne i faktične suverenosti.

Prvi izniman događaj na putu neovisnosti i ustavnopravnog konstituiranja samostalne i suverene Republike Hrvatske jest Odluka Predsjednika Republike Hrvatske o raspisivanju referenduma, donesena 25. travnja 1991. Glasači su bili pozvani na referendum 19. svibnja, a izjašnjavali su se o ova dva pitanja:

1. Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima ostalih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s dru-

²² Zbog specifičnog datuma proglašenja nazivaju ga i božićni ustav (Narodne novine, 56/1990.).

gim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?

2. Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješavanje državne krize u SFRJ)?

Izvjeshće o rezultatima referenduma potvrdilo je nedvojbeno iskazanu volju većine hrvatskoga naroda o samostalnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj.²³ Na prvo pitanje koje smo izložili pozitivno se izjasnilo 2 845 521 glasača, što je predstavljalo ukupno 93,24% glasača. Malo manji broj glasova zabilježen je kao negativan odgovor na referendumsko pitanje, koje smo izložili pod 2. Bila je to još jedna legitimacija glasačkog tijela hrvatskom državnim vodstvu na putu konstituiranja samostalne i suverene Republike Hrvatske, ali i odlučan zahtjev građana Republike Hrvatske za svojom potpunom neovisnošću.

Kraj svibnja i početak lipnja 1991. donosi nastavak radikalizacije procesa koje smo već u prethodnom dijelu spomenuli. Stalne provokacije lokalnih Srba i jugoslavenske vojske na terenu navode na zaključak izuzetne opasnosti eskalacije sukoba. Politička je situacija i dalje izrazito zamršena, a ni česti susreti predsjednika jugoslavenskih republika ne daju neko prihvatljivije rješenje.²⁴ Vrijeme je to kada predsjednik Tuđman i slovenski predsjednik Kučan razmatraju pitanja budućih bilateralnih odnosa nakon proglašenja neovisnosti. Sva hrvatska tijela vlasti već su u pripremama za donošenje akata o samostalnoj i suverenoj hrvatskoj državi.

Na sjednici Hrvatskoga sabora 25. lipnja 1991. Sabor usvaja najvažnije ustavnopravne akte kojima se proglašava samostalna i suverena hrvatska država. Te su odluke izražene dvama aktima: Ustavnom odlukom o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske te Deklaracijom o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske. Tu još treba dodati i Ustavni zakon o izmjeni i dopuni Ustavnoga zakona za provedbu Ustava Republike Hrvatske.²⁵

²³ Prema spomenutom Izvjeshću, podatci su prikupljeni sa 7 691 glasačkog mjesta, a na glasačkim popisima nalazilo se ukupno 3 592 827 glasača. Na referendum je izašlo njih 3 051 881, tj. 83,56 % ukupno upisanog broja glasača.

²⁴ Čak ni novopredstavljena Platforma o reorganizaciji jugoslavenske države, autora Alije Izetbegovića i Kire Gligorova, nije nudila rješenje koje bi dalo naznaku nadvladavanja krize. Taj kompromisni prijedlog, koji su podržali neki krugovi ljevice u Hrvatskoj i Sloveniji, nije bio prihvatljiv za hrvatsko državno vodstvo, koje je već imalo zacrtan plan proglašenja nezavisnosti, a još manje za pobornike velikosrpskih unitarističkih krugova.

²⁵ Svi su akti objavljeni u Narodnim novinama, 31/1991.

Ustavnom odlukom o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske Hrvatski sabor proglasio je Republiku Hrvatsku samostalnom i suverenom državom (točka I.) te je objavio da tim činom Republika Hrvatska pokreće postupak za razdruživanje od drugih republika SFRJ, kao i postupak za svoje međunarodno priznanje (točka II.). Sabor je tim aktom odlučio da će se međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ primjenjivati u Republici Hrvatskoj ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, a na temelju odredaba međunarodnog prava o sukcesiji država u pogledu ugovora (točka IV.). Sabor je odredio da su na području Republike Hrvatske na snazi samo zakoni koje je donio Sabor, a do okončanja razdruživanja i savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage. Odlučeno je i da Republika Hrvatska preuzima sva prava i obveze koje su Ustavom Republike Hrvatske i Ustavom SFRJ bile prenesene na tijela SFRJ, s tim da će se postupak preuzimanja tih prava i obveza urediti ustavnim zakonom (točka V.). Ustavna odluka odlučuje i o državnim granicama. U obzir je uzeto načelo međunarodnoga prava *uti possidetis iuris*, koje će poslije doživjeti i svoju afirmaciju u stajalištima Badinterova povjerenstva. Državne su granice Republike Hrvatske međunarodno priznate granice dotadašnje SFRJ u dijelu u kojima se odnose na Republiku Hrvatsku te granice između Republike Hrvatske i republika Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore u sklopu dotadašnje SFRJ (točka VI.). Prihvatanjem načela Pariške povelje Republika Hrvatska jamči svim svojim državljanima nacionalna i sva ostala prava i slobode čovjeka i građanina, demokratski poredak, vladavinu prava i sve ostale najviše vrijednote svoga ustavnoga i međunarodnoga pravnog poretka.²⁶

Deklaracija o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske izražava osnovna načela i argumente procesa proglašenja hrvatske državne suverenosti

²⁶ O značenju i pravnoj prirodi tog ustavnog akta Anto Milušić naglašava: "Državnopravno značenje ove Ustavne odluke jest ključni element državnog osamostaljenja Hrvatske u pravnom procesu koji je započeo donošenjem Ustava Republike Hrvatske od 22. prosinca 1990. Odluka Hrvatskog sabora da se 'Republika Hrvatska proglašava suverenom i samostalnom državom' jest konstitutivne pravne prirode i ona izražava vrhunac tog cjelokupnog pravnog procesa. U njemu je nedostajala tek samo odluka Republike Hrvatske o razdruživanju s jugoslavenskom federacijom, koja je donesena tek nakon tromjesečnog moratorija, što je uslijedio na zahtjev međunarodne zajednice, u okviru kojega se ustavna odluka nije provodila." Milušić, A., *Povijesne odluke Hrvatskog sabora od 25. lipnja i 8. listopada 1991.*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1., Rijeka 2001. str. 349. O svojim stajalištima i vizijama tih ustavnih odluka vidjeti i u: Degan, V. Đ., *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb, 2002., str. 240., 241.

i samostalnosti. Izjavljeni su tako povijesni argumenti državnopravnog kontinuiteta, a posebno je upozoreno na činjenicu hrvatske državnosti u sklopu jugoslavenske federacije. Deklaracija sjedinjuje već izražena osnovna ustavna načela pravnoga sustava Republike Hrvatske kao i smjernice budućega ukupnog djelovanja hrvatske politike prema ostalim republikama SFRJ. U posljednjoj točki (točka V.) postavljeni su kriteriji za buduću suradnju jugoslavenskih republika u cilju stvaranja mogućeg saveza suverenih država na konfederativnim načelima. Milušić ocjenjuje pravnu narav Deklaracije kao akt deklaratorne prirode jer samo potvrđuje već donesene odluke u Ustavnoj odluci.

Ustavnim zakonom o izmjeni i dopuni Ustavnog zakona za provedbu Ustava Republike Hrvatske ponovno su u ustavnu primjenu uvedeni oni članci Ustava koji su stavljeni izvan snage nakon njegova donošenja, a koji se najvećim dijelom odnose na međunarodne odnose i obranu. Svoje temeljno opredjeljenje za zaštitu prava čovjeka i manjina Sabor je ponovio i u usvojenoj Povelji o pravima Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj.²⁷

Takva odluka Hrvatskoga sabora, donesena istoga dana kada i Slovenija proglašava svoju samostalnost, imat će znakovit utjecaj na daljnju radikalizaciju odnosa u procesima evoluiranja jugoslavenske krize. U Sloveniji samo dan nakon proglašenja nezavisnosti započinje agresija JNA, a veoma će brzo eskalirati i kriza u Hrvatskoj u smjeru otvorenoga agresorskog rata Srbije i Crne Gore potpomognute JNA na Republiku Hrvatsku. Međunarodna zajednica, pokušavajući utjecati na smirivanje krize, utjecat će na odluku hrvatskog vodstva o stavljanju moratorija na spomenute ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, ali uz uvjet da se u tom tromjesečnom roku postigne novi sporazum jugoslavenskih republika. Sadržaj je to Brijunske deklaracije od 7. srpnja 1991. godine.²⁸ Deklaracija utvrđuje osnovna načela za buduće međusobne odnose jugoslavenskih republika u cilju rješavanja krize te ustrojava promatračku misiju Europske zajednice za Jugoslavije (Aneks II.). Deklaracija nabraja i modalitete u pripremi pregovora (Aneks I.).²⁹

²⁷ Narodne novine, 31/1991.

²⁸ Zajednička deklaracija (Brijunska deklaracija od 7. srpnja 1991.), prema: Milardović, A., *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*, Alineja, Zagreb, 1992., str. 114. – 117.

²⁹ Brijunska će deklaracija biti samo djelomično provedena. Njezin glavni cilj, početak pregovora jugoslavenskih republika o rješavanju krize, nikada nije započet, a zbivanja na terenu upozoravala su na nužnost obrane od sada otvorene agresije na Republiku Hrvatsku. Hrvatska je bila primorana voditi obrambeni rat, koji nazivamo Domovinskim ratom, protiv tada otvorene agresije Srbije i Crne Gore te Jugoslavenske armije. U

Istek brijunskog moratorija, uz ukupne spomenute okolnosti, utjecao je na daljnje korake hrvatskih vlasti u cilju ostvarivanja potpune neovisnosti i raskida svih državnopravnih veza s republikama SFRJ te samom federacijom. To je i sadržaj Odluke o raskidu državnopravnih sveza na temelju kojih je (Republika Hrvatska) zajedno s ostalim republikama i pokrajinama tvorila SFRJ,³⁰ koju 8. listopada donosi Hrvatski sabor. Bio je to završni čin ustavnopravnog procesa konstituiranja samostalne i suverene hrvatske države. Od 8. listopada Republika Hrvatska postaje efektivan subjekt međunarodnoga prava s izraženim i definiranim svim njegovim sadržajima te se taj datum računa kao početak međunarodnog života Republike Hrvatske. Međunarodno priznanje samo je deklaratoran čin te će ono potvrditi efektivno konstituirano pravno stanje stvoreno baš 8. listopada 1991. godine.

Pozivajući se na pravo na samoodređenje hrvatskog naroda, ustavne propise iz 1974. godine i njegove legitimne odluke o stvaranju suverene i samostalne države, te utvrđujući kako je moratorij na te odluke upravo tog dana istekao, Hrvatski sabor u prve dvije točke te Oluke raskida sve državnopravne sveze “na temelju kojih je (Republika Hrvatska) zajedno s ostalim republikama i pokrajinama tvorila dosadašnju SFRJ”. Temeljem te odluke Republika Hrvatska odriče legitimitet i legalitet svim tijelima dosadašnje federacije te ne priznaje valjanim niti jedan pravni akt bilo kojeg tijela koje nastupa u ime SFRJ. Republika Hrvatska objavljuje kako će nastaviti postupak razdruživanja s republikama, pokrajinama i federacijom te iznosi u toj Odluci stajalište koje će veoma brzo potvrditi i međunarodna zajednica – da Jugoslavija više ne postoji! Odluka sadržava i odredbe iz kojih je razvidna odlučnost Republike Hrvatske da svoje međunarodne odnose (uključujući i one s republikama bivše SFRJ) temelji na najprihvatljivijim odredbama međunarodnoga prava.

Razmatrajući pravnu prirodu te odluke u ustavnopravnom procesu konstituiranja suverene i samostalne države, Milušić ističe: “S ustavnopravnog gledišta ova odluka Hrvatskog sabora je deklaratorne pravne prirode u odnosu na

okolnostima pasivnosti međunarodne zajednice te čak uvedenog embarga na uvoz oružja za Republiku Hrvatsku, prilike u Hrvatskoj u tom su trenutku bile izuzetno neizvjesne i kritične. U ratnim operacijama agresorska strana krši temeljne odredbe međunarodnoga humanitarnoga prava, a pred hrvatskim su vodstvom, kojeg od kolovoza predvodi i koalicijska vlada demokratskog jedinstva, iznimno složene zadaće organizacije obrane države, koja je u tim izrazito specifičnim i kritičnim trenucima otvarala i druga vrlo složena pitanja (humanitarna pomoć, pitanja prognanika i izbjeglica itd.).

³⁰ Narodne novine, 53/1991.

ustopostavu suverene i samostalne Republike Hrvatske, temeljem Ustavne odluke od 25. lipnja 1991., kao konstitutivnog pravnog akta. Međutim, onaj učinak u saborskoj odluci od 8. listopada 1991. kojim se konstatira temeljna pravna činjenica raskida državnopravnih sveza Republike Hrvatske i drugih republika i pokrajina dotadašnje SFRJ je konstitutivne pravne prirode. Konstitutivne su pravne prirode još dvije odredbe sadržane u ovoj odluci, a koje predstavljaju pravne posljedice prethodne. To su odredbe da Republika Hrvatska: a) odriče legitimitet i legalnost svim tijelima dotadašnje federacije i b) ne priznaje valjanim ni jedan pravni akt bilo kojeg tijela koje nastupa u ime bivše federacije SFRJ.”³¹

Za razliku od Milušića koji te Odluke razmatra s naglašenijega ustavnopravnog polazišta, propitujući pojedine elemente tih ustavnih odluka, Vladimir Đ. Degan polazi od striktnije i generalnije analize međunarodnopravne prirode tih odluka. On posebice ističe: “Referendum od 19. svibnja značio je zakonito očitovanje hrvatskih građana u vršenju njihovih prava na samoodređenje, a odluka od 8. listopada bila je akt stjecanja potpune međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske.”³² Na sličnom je tragu i Vesna Barić-Punda koje državotvorne odluke Hrvatskog sabora od 25. lipnja 1991. razmatra samo kao “izraz težnji hrvatskog naroda za samostalnom, suverenom i nezavisnom državom”,³³ dok su njezini zaključci utemeljeni i na kasnijim stajalištima Badiinterova Arbitražnog povjerenstva te na Bečkoj konvenciji o sukcesiji država iz 1978. i 1983. godine. Barić-Punda odluke Hrvatskoga sabora od 8. listopada smješta u kontekst sukcesije država, čime im, dakle, daje konstitutivno pravno značenje, a nadnevak 8. listopada, sukladno međunarodnom ugovornom pravu o sukcesiji država, naziva “danom sukcesije”.³⁴

Iako bi se Milušićeva teza mogla razumjeti u kontekstu dublje, osobito ustavnopravne analize pravne prirode saborskih odluka od 25. lipnja 1991., učinak njihove konstitutivnosti nije bio uočljiv. Odluke su veoma brzo (već 8. srpnja) zamrznute, a njihovo provođenje u razdoblju od 25. lipnja do 8. srpnja nije bilo efektivno, s obzirom na funkcioniranje hrvatskih državnih vlasti kao potpuno suverenih i nezavisnih, a posebice na kratkoću vremena važenja tih odluka. Stoga je teško braniti stajalište prema kojemu je Hrvatska

³¹ Milušić, A., *op. cit.*, str. 357.

³² Degan, V. Đ., *op. cit.*, str. 243.

³³ Barić-Punda, V., *Hrvatska od samostalnosti i nezavisnosti do međunarodnog priznanja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 38, br. 4 (64), Split, 2001., str. 341.

³⁴ *Loc. cit.*

državnopravno konstituirana kao samostalna i suverena država već 25. lipnja, dakako, ne obezvrjeđujući izuzetnu važnost takvih odluka (koje u Saboru nisu prihvaćene jednoglasno). Inzistirati na takvom kontekstu značilo bi suverenost ponajviše promatrati isključivo kao *nudum ius*, apstrahirajući faktički sastojak pojma suverenosti, koji je nepobitan njegov sadržaj.

Za potpunu afirmaciju države u međunarodnom životu u međunarodnoj se zajednici ustalio običaj međunarodnog priznanja države. Prema stajalištu Instituta za međunarodno pravo iz 1936. godine, međunarodno je priznanje “slobodan akt kojim jedna država ili više njih konstatira postojanje države i pokazuje svoju volju da je smatra članom međunarodne zajednice”.³⁵ Međunarodno priznanje države nije odlučujuće za nastanak neke države. Država nastaje na neki od uobičajenih načina, koje predviđa međunarodno pravo, uz uvjet postojanja triju elemenata državnosti (teritorij, stanovništvo, organizacija vlasti), a međunarodno priznanje samo konstatira, utvrđuje (potvrđuje) taj nastanak. Priznanje ima, dakle, deklaratoran, a ne konstitutivan učinak.³⁶ Teorija i praksa međunarodnog prava razlikuju *de iure* i *de facto* priznanje, ovisno o stalnosti i ograničenosti djelovanja priznanja. Izjava o međunarodnom priznanju može se dati javno ili šutke. Postoje brojni primjeri i priznanja države uz određene uvjete ili ispunjenje nekog posebnog kriterija.

Međunarodnopravno priznanje Republike Hrvatske, od kojih je svakako najvažnije kolektivno priznanje država članica Europske zajednice od 15. siječnja 1992. godine, bilo je uvjetovano materijalnopravnim i formalnopravnim kriterijima što ih je izradilo Europsko vijeće Zajednica, temeljem mišljenja Badinterova arbitražnog povjerenstva, posebice iz prosinca 1991. godine (Smjernice o priznanju novih država u Istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu te Deklaracija o Jugoslaviji od 16. prosinca 1991.).³⁷ Na temelju navedenih

³⁵ Definicija je preuzeta iz: Andrassy, Juraj, Bakotić, Božidar, Vukas, Budislav, *Međunarodno pravo I*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 74.

³⁶ Pobornici stajališta o konstitutivnom učinku međunarodnog priznanja države polaze od postavki da je ono četvrti, kumulativan element države kao subjekta međunarodnog prava. Kako u sustavu međunarodne zajednice ne postoji neka središnja vlast koja bi takva priznanja podjeljivala, države individualno podjeljuju priznanja kao članice “međunarodnopravnog sustava” i odluka o priznanju mora biti u skladu s pravnim načelima. Pripadnici tih stajališta su npr. Dionisio Anzilotti, Hans Kelsen, Hersch Lauterpach, Oppenheim i dr. O tome detaljnije vidjeti u: Degan, V. Đ., *op. cit.*, str. 55. - 59.

³⁷ O materijalnopravnim i formalnopravnim uvjetima i ukupnom međunarodnom kontekstu međunarodnog priznanja Republike Hrvatske osobito vidjeti u: Vukas, B., ml.,

činjenica potpuno je jasno kako međunarodno priznanje Republike Hrvatske, posebice od 15. siječnja 1992., nema presudnu važnost za međunarodnopravni subjektivitet. Naša argumentacija jasno pokazuje da isključivo datum 8. listopada 1991. godine valja uzimati kao trenutak hrvatskoga državnopravnog konstituiranja kao samostalne države, što će, konzekventno tomu, imati i utjecaj na definiranje pravne prirode oružanog sukoba koji se vodio na njezinu području. Slične je zaključke predstavilo i Badinterovo arbitražno povjerenstvo, o kojemu ukratko izlažemo poslije.

2.3. Proglašenje nezavisnosti Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

Za razliku od hrvatskih iskustava u procesu stjecanja državne neovisnosti, politička situacija i izazovi u Bosni i Hercegovini bili su mnogo složeniji. Iako je BiH baštinila svoj povijesni "teritorijalno-politički kontinuitet"³⁸ od vremena srednjega vijeka, kontinuitet i argumenti njezine državnosti neusporedivi su s hrvatskim iskustvima. Ograničujući se samo na novije povijesno razdoblje (od sredine 19. stoljeća), BiH je gotovo uvijek svoje državnopravno funkcioniranje imala zahvaliti nekom političko-diplomatskom čimbeniku (primjerice austro-ugarska okupacija, poslije aneksija, razrađena i Kallayjevim režimom), imperijalističkoj osnovi i kompromisima s njom u svezi (sustav Kraljevine SHS/Jugoslavije, koji zapravo ne poznaje pojam BiH), ili specifičnoj jugoslavenskoj ideološkoj koncepciji, kada je BiH smatrana simbolom jugoslavenskog zajedništva, a ideološki model poimanja države i vlasti onemogućivao je njezinu destabilizaciju. Ti argumenti nikako ne smiju uputiti na zaključak kako BiH nije

Državnopravni aspekti konstituiranja hrvatske države (1989. – 1992.), Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 23, br. 2., str. 645. – 681; Barić-Punda, *op. cit.* Za tekst navedenih akata vidjeti u: Degan, V. Đ., *op. cit.*, str. 330. – 334.

³⁸ Čaušević, Đ., *Pravno-politički razvitak Bosne i Hercegovine – dokumenti s komentarom*, Editio Juristica, Sarajevo, 2005., str. 3. Povijesni kontinuitet Bosne i Bošnjaka opsežno je argumentiran i u: Imamović, M., *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Sarajevo, Sarajevo, 1993. – 1996. Vidjeti i u: Bojić, M., *Historija Bosne i Bošnjaka (VII. do XX. vijek)*, TKO Šahinpašić, Sarajevo, 2001.; Trnka, K., *Bosna i Hercegovina na raskršćima suvremene istorije – Versailles – Jalta – Dayton*, Zbornik radova Magister interpresque legis eclesiae – Zbornik u čast fra Velimira Blaževića, Franjevačka Teologija u Sarajevu, Sarajevo, 2006., str. 201. – 211.

povijesna činjenica, što su neki protagonisti jugoslavenske krize često nastojali naglašavati baš u razmatranim vremenima.

Stoga je i demokratizacija u BiH 1990. godine imala mnogo drukčiju i osebniju odluku. Gotovo od samoga početka demokratskih promjena u BiH se, sukladno nacionalnoj, konfesionalnoj i drugoj heterogenosti njezinoga pučanstva, identificiraju tri političke grupacije, koje su s vrlo oprečnih polazišta gledale na buduće odnose u Jugoslaviji. Na ovome mjestu nije moguće dublje ulaziti u njihovu političku i idejnu strukturu, no valja ih ipak samo ukratko naznačiti.

Velikosrpska frakcija u BiH, iako u početku ne toliko prepoznatljiva, veoma će se brzo profilirati u militantnu političku, vojnu i terorističku formaciju, koja će pod vodstvom Radovana Karadžića započeti svoju pogubnu političku aktivnost. Ona najprije djeluje putem parlamentarne razine (Srpska demokratska stranka), a izlaskom iz parlamenta Karadžićeva stranka počela je kršiti Ustav SFRJ i SR BiH, stvaranjem paradržavnih tijela vlasti (osobito "Skupština Srpskog naroda u BiH"³⁹ i dr). Ta će se politička doktrina suprotstavljati stvaranju samostalne države, deklarativno se zalažući za očuvanje Jugoslavije, a zapravo će postati jedan od mnogih instrumenata pogubne velikosrpske politike. Pokličići Radovana Karadžića kako će se "Bosna uskoro kupati u krvi"⁴⁰ ili kako će muslimanski narod u BiH potpuno nestati (ako Parlament izglasa suverenost Republike)⁴¹ nisu novost u nekim političkim proglasima i djelovanju srpskog naroda u BiH.⁴² Nažalost, oni će se nastojati i ostvariti.

Najmnogobrojniji narod u BiH, Muslimani, koji se poslije nacionalno identificiraju kao Bošnjaci, okupljeni su oko nekoliko političkih stranaka. Najpopularnija je Stranka demokratske akcije Alije Izetbegovića, no daljnjim stranačkim diferenciranjima pojavljuju se i političke stranke poput Muslimanske bošnjačke organizacije dr. Adila Zurfikalpašića. Iako pomalo različite političke stranke, one se ipak u globalu zalažu za vjersku, nacionalnu i institucionalnu identifikaciju i ravnopravnost Muslimana-Bošnjaka, a njihovi pogledi prema jugoslavenskoj

³⁹ Imamović, M., *Historija države i prava naroda Bosne i Hercegovine*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1999., str. 441.

⁴⁰ Ta se izjava često navodi u dokumentarnom zapisu, primjerice u emisiji "TV-Kalendar", Hrvatska radio televizija, 3. svibanj 2008., a suautor ovog rada (B.V.) zapazio ju je i u dokumentarnim programima Televizije Federacije BiH.

⁴¹ Bojić, M., *op. cit.*, str. 326.

⁴² Vidjeti npr: Demirović, M., *Bosna i Bošnjaci u srpskoj politici*, Ekonomski fakultet i Pravni fakultet u Bihaću, Bihać, 2002.

krizi katkad su nejasni i pragmatični. Hrvatski politički korpus okuplja se oko ideja dominantnih u Republici Hrvatskoj, osobito Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine. Iako su političke analize i prosudbe o ulozi Hrvata, ne samo u početnoj fazi BiH-krize dosta podijeljene i kritički sagledane, pa i od bošnjačke historiografije (npr. Imamović, Bojić), jasna je činjenica kako će baš HDZ BiH odigrati ključnu ulogu u donošenju odluka o samostalnosti jer će pozvati svoje glasače da ne bojkotiraju referendum o državnoj neovisnosti. Vrlo šaroliku političku scenu u BiH obilježava i brojnost pripadnika općejugoslavenskih reformskih pokreta (poput novoutemeljene stranke saveznog premijera, Hrvata iz BiH – Ante Markovića) ili općejugoslavenskih političkih stranaka, koje brane dominantne postavke socijalističke ideologije ili su sljednici srušenog Saveza komunista. Sve će to imati vidljiv utjecaj na kretanja glavnine državnopravnih promjena u BiH.

Prvi višestranački izbori održani su u studenome 1990. godine. Njihov je rezultat označio težak poraz dotadašnjeg Saveza komunista i srodnih stranaka, a pobjeđuju stranke s nacionalnim predznakom. Stranke su, unatoč izrazitim razlikama i složenim ukupnim odnosima u Jugoslaviji, uspjele formirati kratkotrajnu koalicijsku vlast, podjelom glavnih dužnosti u državi.⁴³

U skladu s praksom izmjena socijalističkih ustava ili donošenja novih, Skupština SR BiH u vrlo složenim okolnostima ipak usvaja nove amandmane na Ustav SR BiH. Taj se korak može smatrati prvim u postupku stvaranja samostalne bosanskohercegovačke države. Amandmanom XL. na Ustav SR BiH iz 1974. prihvaćena je nova definicija države. BiH je sada definirana kao “suverena demokratska država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Mu-

⁴³ Momčilo Krajišnik iz SDS-a postaje predsjednikom Skupštine, Jure Pelivan iz HDZ-a dobiva mandat za sastav republičke vlade, a na čelu sedmočlanog Predsjedništva Republike je Alija Izetbegović. Izbornim gubitnikom, uz reformirane komuniste, može se odrediti jedino Bošnjačka muslimanska organizacija. Zanimljivo je dodati da su u republičko Predsjedništvo, koje će i gotovo do kraja rata raditi u krnjem sastavu izabrani danas ratni zločinci ili njihovi osumnjičenci koji nisu dočekali presudu – Biljana Plavšić i Nikola Koljević, Fikret Abdić iz SDA, koji će poslije postati vrlo kontroverzna osoba u međumuslimanskom sukobu u zapadnoj Bosni, zastupnici HDZ-a Stjepan Kljujić i Franjo Boras, čiji će utjecaj u stranci poslije slabiti, a kao Jugoslaven članom predsjedništva izabran je također kontroverzna povijesna osoba Ejup Ganić. Iz perspektive bosanskohercegovačke historiografije vidjeti više u: Bojić, M., op. cit., str. 286. i dalje; Goati, V., *Politički život u BiH 1989. – 1992.* (iz knjige *Između mira i rata u BiH*), Beograd, 1992.

slimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti”, a Amandman je proveo radikalniju ustavnopravnu transformaciju države prema izazovima stvaranja građanske demokracije, načelima privatnog vlasništva i slobodi poduzetništva, kao i jasnijim određenjima općih, političkih i građanskih prava čovjeka. Tim ustavnim amandmanom Bosna i Hercegovina, iako s atributom “socijalistička”, nastoji se priključiti državama koje odbacuju odlike prijašnjih ideoloških načela i trasira put prema građanskom društvu, temeljenome na izložnim zapadnoeuropskim standardima.⁴⁴

Slijedi novi korak na putu stvaranja nezavisne bosanskohercegovačke države. To je Memorandum o nezavisnosti - pismo o namjerama BiH, koje će sada već krnja Skupština BiH, pod predsjedavanjem potpredsjednika, Hrvata Mariofila Ljubića, usvojiti 14. listopada 1991. godine. Memorandum je prihvaćen u vrlo složenim okolnostima izrazite napetosti na relaciji legitimna vlast BiH – JNA i paravojne srpske postrojbe i vlasti. Nižu su incidenti, osobito u Hercegovini, gdje je spaljeno selo Ravne, a Predsjedništvo BiH pokazuje neodlučnost, nemoć i neorganiziranost u donošenju ključnih državnopravnih odluka. Hrvatska u to vrijeme proživljava najstrašnije oblike argesije.

Memorandum iskazuje svu složenost i nekonzistentnost BiH vlasti (što je donekle i razumljivo u okolnostima iznimne opasnosti za BiH i njezine građane). Razmatrajući pravnu prirodu Memoranduma, možemo ustvrditi kako je riječ o političkom, deklaratornom aktu, koji iskazuje stajalište krnje, ali legitime Skupštine SR BiH.⁴⁵ Memorandum najavljuje mogućnost stvaranja samostalne države BiH, i to samo ako Hrvatska i Srbija ne ostanu u sastavu nekog oblika jugoslavenske zajednice. Zanimljivo je dodati i činjenicu kako, unatoč državnopravnim odlukama Hrvatskog sabora te sličnim odlukama u Sloveniji i Makedoniji, Memorandum pomalo nerazumljivo stilizira gledišta BiH vlasti prema tim odlukama, još se oslanjajući na ustavnu strukturu i funkcioniranje vlasti SFRJ (ovdje prije svega mislimo na proglašenje hrvatske samostalnosti i suverenosti 25. lipnja 1991. te njezin raskid svih državnopravnih odnosa s federacijom i republikama koje su činile SFRJ – dakle, i sa SR BiH – 8. listopada 1991.). Memorandum ipak utvrđuje činjenicu kako su referendumima u jugosla-

⁴⁴ Za tekst Amandmana vidjeti u: Čaušević, Đ., op. cit., str. 499. i ondje naveden izvor (osobito K. Trnka).

⁴⁵ U donošenju ovog akta nije sudjelovao 71 zastupnik iz redova Srpske demokratske stranke. Kako smo već naveli, oni će 24. listopada 1991. konstituirati Skupštinu srpskog naroda u BiH. Za tekst vidjeti u: Čaušević, Đ., op. cit., str. 500. – 502; Službeni list SRBiH, god. XLVII., br. 32., Sarajevo, 16. oktobar 1991., 986.

venskim republikama stvorene potpuno izmijenjene pravne i političke realnosti u SFRJ, iskazujući volju iznalaženja novih rješenja u očuvanju jugoslavenske države, koja je u tom razdoblju vrlo aktualna.⁴⁶ Memorandum se ne izjašnjava prema velikosrpskoj agresiji na Republiku Hrvatsku, tražeći neutralnost za SR BiH, ali ipak osporava agresiju JNA i srbijanskih paravojnih skupina s njezina državnog područja.⁴⁷

Temeljem Mišljenja br. 1. (vidjeti dalje) Badinterova arbitražnog povjerenstva, kojim je srušena velikosrpska argumentacija u vezi s mogućnosti promjena državnih granica u Jugoslaviji te Mišljenja br. 4. (o međunarodnom priznanju SR BiH od strane Europske zajednice i zemalja članica), Skupština SR BiH 25. siječnja 1992. donosi Odluku o raspisivanju republičkog referenduma za utvrđivanje statusa BiH. Osobito je bitno istaknuti kako Mišljenje br. 4. preporučuje raspisivanje državnog referenduma kao oblika pružanja jamstava o želji SR BiH da bude međunarodnopravno priznata. Mišljenje daje dva temeljna kriterija za raspisivanje referenduma: 1. referendum mora pozvati sve građane države na izjašnjavanje i 2. on se mora provoditi pod međunarodnim nadzorom.⁴⁸

⁴⁶ O tim projektima transformacije jugoslavenske države vidjeti detaljnije u: Vukas, B., ml., *Prijedlozi i nacrti konfederalizacije Jugoslavije 1990./91. – posljednji pokušaji “spašavanja” zajedničke države*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 27, br. 2., Rijeka, 2006., str. 761. – 805.

⁴⁷ Raspravljajući o Memorandumu, Mehmedalija Bojić zaključuje: “Usvajanje Memoranduma – pisma o namjerama značilo je u stvari samo potvrdu suverenosti, potvrdu amandmana 60 i Ustava BiH koji je usvojen prije višestranačkih izbora – a na osnovi Ustava SFRJ i Ustava SR BiH. Izglasavanjem i potvrdom suvereniteta BiH je dobila dokument koji su imale sve ostale republike, počev od Slovenije i Srbije do Makedonije. Tako je BiH ovim činom mogla ravnopravno da učestvuje u budućnosti Jugoslavije i u međunarodnim tijelima i organizacijama. Upravo je to bilo ono što je po svaku cijenu trebalo spriječiti – pravo BiH da bude ravnopravna s ostalim republikama.” Bojić, M., *op. cit.*, str. 327., 328.

⁴⁸ Za tekst Mišljenja br. 4. vidjeti u: Čaušević, Đ., *op. cit.*, str. 504. – 507. Za razliku od Republike Hrvatske, gdje je referendum bio samo potvrda stajališta hrvatskih građana o proglašenju državne nezavisnosti i čiji je rezultat bio zapravo izvjestan s obzirom na izborne rezultate prvih parlamentarnih izbora, ali i načelni politički konsenzus većine hrvatskih političkih stranaka, raspisivanje referenduma u BiH bilo je prilično neizvjesno. Velikosrpske političke stranke predvođene Srpskom demokratskom strankom pri izglasavanju Memoranduma 14. listopada 1991. zauvijek napuštaju rad Skupštine da bi se 25. listopada 1991., kako smo već naveli, konstituirala Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Procesi ujedinjenja lokalnih samoproglašanih tzv. autonomnih oblasti

Referendum je održan 29. veljače i 1. ožujka 1992. godine, a građani su se izjašnjavali o sljedećem pitanju: “Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana, naroda BiH – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive?”. Rezultati referenduma objavljeni su 6. ožujka u Odluci Skupštine BiH. Od ukupnog broja glasača (3 253 847), na referendum je izašlo i glasovalo 2 073 568 građana (64,31 %). Na referendumsko je pitanje pozitivno odgovorilo njih 99,44 %, čime je Skupština proglasila referendum legalnim te je objavila njegove rezultate. Za razliku od ostalih država bivše Jugoslavije, koje su samostalnost i suverenost proglašavale ustavnim aktima *sui generis*, Odluka o rezultatima republičkog referenduma za utvrđivanje statusa BiH od 6. ožujka, zajedno s Mišljenjima br. 1. i 4. Badinterova povjerenstva i prethodnom Odlukom o raspisivanju republičkog referenduma ima konstitutivno značenje u formiranju pune državnosti BiH. Time ona postaje punopravni subjekt međunarodnog prava, u vidu samostalne i suverene države.

To potvrđuju i stajališta pravnih pisaca (Barić-Punda, Imamović, Čaušević, Degan), kao i kasnija međunarodnopravna judikatura, koja 6. ožujka 1992. određuje kao “dan sukcesije”.⁴⁹ Dana 6. travnja 1992. BiH dobiva međunarodnopravno priznanje 12 članica Europske zajednice, a punopravnom članicom Ujedinjenih naroda postaje zajedno s Hrvatskom i Slovenijom 22. svibnja 1992. godine.⁵⁰

3. MEĐUNARODNOPRAVNI IZVORI I KVALIFIKACIJA ORUŽANIH SUKOBA U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI, S OSVRTOM NA PRAKSU MEĐUNARODNIH SUDOVA

3.1. Temeljna pitanja kvalifikacije oružanih sukoba

Neposredna posljedica spomenutih događanja početkom 90-ih godina prošlog stoljeća, kao i eskalacija oružanih sukoba na području Republike Hr-

(SAO Hercegovina, SAO Romanija i SAO Bosanska krajina) kulminirat će 9. siječnja 1992. kada će oni proglasiti Srpsku republiku BiH (poslije Republika Srpska), koja će svojim postojanjem do 1995. međunarodnopravno priznanje zadobiti kao “entitet” u Daytonskom mirovnom sporazumu.

⁴⁹ Barić-Punda, vidjeti, *op. cit.*

⁵⁰ Rezolucija Opće skupštine UN, A/RES/64237, od 22. svibnja 1992.

vatske i BiH, koje je Vijeće sigurnosti ocijenilo kao neposrednu prijetnju miru i sigurnosti, bila je intervencija Ujedinjenih naroda temeljem Glave VII. Povelje. Poduzimane su kolektivne mjere, prihvaćane sankcije, upućivane mirovne snage Ujedinjenih naroda; tijekom 1992. i 1993. godine usvojeno je oko 70 rezolucija u kojima se tražilo poštovanje Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata iz 1949. godine i Dopunskih protokola iz 1977.,⁵¹ običajnih pravila humanitarnog prava i ljudskih prava, uz isticanje odgovornosti za njihove povrede. U konačnici je rezolucijom Vijeća sigurnosti 827, od 25. svibnja 1993. godine osnovan i Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju. Osnovna namjera prilikom ustanovljavanja Tribunala bila je privesti pravdi osobe odgovorne za teška kršenja međunarodnoga humanitarnog prava u sukobu u bivšoj Jugoslaviji kako bi se na taj način odvratilo od budućih kršenja i pridonijelo ponovnoj uspostavi mira i sigurnosti na tome području.

Kad je donesen Statut⁵² Tribunala, sukobi na području bivše Jugoslavije mogli su se opisati kao međunarodni i nemeđunarodni, kao nemeđunarodni sukob uz međunarodni, ili kao nemeđunarodni sukob koji je prerastao u međunarodni zbog vanjske politike, ili kao međunarodni sukob koji je poslije zamijenjen jednim ili više nemeđunarodnih sukoba, ili napokon i dopustivo – kao kombinacija svega toga. Postoje stajališta da se takvim (ne)definiranjem Vijeće sigurnosti namjerno suzdržalo od kvalificiranja oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji te da nije imalo namjeru obvezati Međunarodni kazneni tribunal kvalifikacijom sukoba kao međunarodnih.⁵³

⁵¹ Za pregled rezolucija i dokumenata koji se odnose na sukob na području bivše Jugoslavije vidjeti više u: *The "Yugoslav" crisis in international law: Part I, General issues* (edited by Danel Bethlehem and Marc Weller), Cambridge International Documents Series, volume 5, Cambridge University Press, 1997.

⁵² Za donošenje Statuta Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju vidjeti Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/827(1993.), od 25. svibnja 1993. i Izvješće Glavnog tajnika UN-a, S/257074, od 3. svibnja 1993., par. 19. – 20. Za Statut Suda vidjeti 32 ILM 1192 (1993).

⁵³ Stajalište izraženo u odluci: Prosecutor v. Duško Tadić, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-AR72, 2 October 1995. (u daljnjem tekstu: Odluka o nadležnosti u predmetu Tadić), par. 72. Više komentara o tom pitanju vidjeti, Primjerice, u: Byron, Christine, *Armed Conflicts: International or Non-International?*, Journal of Conflict and Security Law, vol. 6., br. 1., 2001., str. 66. – 90.; Greenwood, Christopher, *International Humanitarian Law and the Tadic Case*, European Journal of International Law, vol. 7., br. 2., 1996., str. 265. – 283.; Nier, Charles Lewis III, *The Yugoslavian Civil War: An Analysis of the Applicability of the Laws of War Governing Non-In-*

Takvo je stajalište o koegzistiranju nemeđunarodnoga s međunarodnim oružanim sukobom na ovim prostorima poslije potvrđeno i u praksi Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Pitanje kvalifikacije sukoba i njegove promjene izazivalo je rasprave i različita tumačenja u njegovoj praksi. Načelno je stajalište Tribunala da je nadležan suditi za djela počinjena u oružanim sukobima, neovisno o njihovom predznaku. Naime, njegov Statut, među ostalim, sadržava i odredbu članka 3., koja predstavlja klauzulu stvorenu u cilju osiguranja da nijedno od teških kršenja međunarodnoga humanitarnog prava ne bude izuzeto iz nadležnosti Tribunala za bivšu Jugoslaviju, neovisno o vrsti i obilježju oružanog sukoba. S obzirom na spomenutu namjeru Vijeća sigurnosti i logično i sustavno tumačenje članka 3. Statuta, kao i međunarodnoga običajnog prava, Žalbeno je vijeće u predmetu Tadić zaključilo da temeljem članka 3. Statuta Tribunal ima nadležnost nad kaznenim djelima navedenima u optužnici, *bilo da su ona počinjena u okviru unutarnjega ili međunarodnoga oružanog sukoba*.⁵⁴ I u daljnjim postupcima i praksi Tribunala za bivšu Jugoslaviju⁵⁵

ternational Armed Conflicts in the Modern Worlds, Dickinson Journal of International Law, vol. 10., br. 2., 1992., str. 320. – 331.

⁵⁴ Citat iz Odluke o nadležnosti u predmetu Tadić, par. 137. (naglasak dodan).

⁵⁵ Za potvrdu stajališta o nadležnosti Tribunala neovisno o obilježju sukoba vidjeti, primjerice, u sljedećim predmetima: *Prosecutor v. Tihomir Blaškić*, Judgement in the Trial Chamber, IT-95-14-T, 3. March 2000. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Blaškić), par. 161.; *Prosecutor v. Radoslav Brđanin*, Judgement in the Trial Chamber II, IT-99-36-T, 1. September 2004. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Brđanin), par. 127.; *Prosecutor v. Zejnil Delalić, Zdravko Mucić, Hazim Delić and Esad Landžo*, Judgement in the Trial Chamber, IT-96-21-T, 16. November 1998. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Delalić), par. 303.; *Prosecutor v. Zejnil Delalić, Zdravko Mucić, Hazim Delić and Esad Landžo*, Judgement in the Appeals Chamber, IT-96-21-A, 20. February 2001. (u daljnjem tekstu: Drugostupanjska presuda u predmetu Delalić), par. 140. i 150.; *Prosecutor v. Anto Furundžija*, Judgement in the Trial Chambers, IT-95-17/1-T, 10. December 1998. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Furundžija), par. 132.; *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovač and Zoran Vuković*, Judgement in the Trial Chamber, IT-96-23&IT-96-23/1-T, 22. February 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kunarac), par. 402; *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovač and Zoran Vuković*, Judgement in the Appeal Chamber, IT-96-23&IT-96-23/1-A, 12. June 2002. (u daljnjem tekstu: Drugostupanjska presuda u predmetu Kunarac), par. 57. – 58.; *Prosecutor v. Slobodan Milošević*, Decision on Motion for Judgement of Acquittal, IT-02-54-T, 16. June 2004. (u daljnjem tekstu: Odluka o prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude u predmetu Milošević), par. 15.; *Prosecutor v. Mladen Naletilić and Vinko Martinović*, Judgement

potvrđeno je stajalište da se njegova nadležnost proteže nad kaznenim djelima počinjenima u oružanom sukobu, neovisno o tome jesu li ona počinjena u sklopu unutarnjega ili međunarodnog sukoba.

Sama definicija oružanog sukoba od strane Tribunala dana je u jednome od prvih predmeta, onome protiv Duška Tadića, u kojemu je Tribunal zaključio da oružani sukob postoji svugdje gdje se pribjegli oružanoj sili između država ili produljenom oružanom nasilju između vlasti i organiziranih naoružanih grupa, ili između takvih grupa unutar jedne države.⁵⁶ Na taj način Tribunal je čak proširio definiciju nemeđunarodnoga oružanog sukoba i na slučajeve borbi između pripadnika grupa od kojih nijedna ne predstavlja oružane snage legalne vlasti, što je uvjet koji se traži određenjem iz Dopunskog protokola II. Ista je definicija prihvaćena poslije i u Rimskom statutu.⁵⁷

Kriterij koji se primjenjuje pri utvrđivanju postojanja oružanog sukoba usmjeren je na dva aspekta sukoba: intenzitet sukoba i organizaciju sukobljenih strana.⁵⁸ Oba su se kriterija prosuđivala u svakom od pojedinih predmeta pred

in the Trial Chambers, IT-98-34-T, 31. March 2003. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Naletilić), par. 225; Prosecutor v. Milomir Stakić, Judgement in the Appeal Chambers, IT-97-24-T, 31. July 2003. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Stakić), par. 566.; Prosecutor v. Naser Orić, Judgement in Trial Chamber II, IT-03-68-T, 30. June 2006., par. 252.; Prosecutor v. Pavle Strugar, Judgement in Trial Chamber II, IT-01-42-T, 31. January 2005., par. 215.

⁵⁶ Odluka o nadležnosti u predmetu Tadić, par. 70. Vidjeti također i Prosecutor v. Duško Tadić, Opinion and Judgement in the Trial Chamber, IT-94-1-T, 7. May 1997. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Tadić), par. 561. – 571.; te primjerice i: Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, Judgement in the Trial Chambers, IT-95-14/1-T, 25. June 1999., par. 43. – 44.; Prvostupanjsku presudu u predmetu Furundžija, par. 59.; Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, Judgement in the Trial Chamber, IT-95-14/2-T, 26. February 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kordić), par. 24.; Prosecutor v. Radoslav Krstić, Judgement in the Trial Chamber, IT-98-33-T, 2. October 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Krstić), par. 481.; Prvostupanjsku presudu u predmetu Stakić, par. 568.

⁵⁷ Vidjeti članak 8. stavak 2f) Statuta Međunarodnog kaznenog suda (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 5/2001.).

⁵⁸ U tom smislu vidjeti, Primjerice, Odluku o nadležnosti u predmetu Tadić, par. 70. To je mišljenje potvrđeno u sljedećim predmetima: Prvostupanjska presuda u predmetu Blaškić, par. 69.; Prvostupanjska presuda u predmetu Brđanin, par. 123.; Prvostupanjska presuda u predmetu Delalić, par. 193. – 195.; Prvostupanjska presuda u predmetu Kunarac, par. 402.; Drugostupanjska presuda u predmetu Kunarac, par. 57.; Prvostupanjska presuda u predmetu Naletilić, par. 177.; Prvostupanjska presuda u predmetu Stakić, par. 569.

Tribunalom. Za procjenu intenziteta napada uzimali su se u obzir, primjerice, ozbiljnost napada, njegova prostorna raširenost, vremensko trajanje, mobilizacija, distribucija oružja, kao i činjenica koliku je pozornost Vijeća sigurnosti izazvao određeni sukob i je li s obzirom na njega donesena koja rezolucija istog Vijeća.⁵⁹ Zahtjevom da bitan element takve grupe bude organiziranost odriče se mogućnost da se pod primjenu međunarodnoga humanitarnog prava podvrgnu pobune, povremeni i izolirani nasilni čini, što su, primjerice, unutarnji nemiri i napetosti, koji se ne smatraju oružanim sukobima, već su u isključivoj unutarnjoj nadležnosti svake pojedine države.

Već je spomenuto da je polaznica razgraničenja između međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba državna granica. Jasno je da otvoreni sukob između dviju država u kojima one nastupaju putem vlastitih oružanih snaga sukobu daje međunarodno obilježje. U skladu s tim stajalištem, koje nužno traži državnost sukobljenih strana, u predmetu protiv Slobodana Miloševića pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju bilo je nužno utvrditi datum stjecanja državnosti Republike Hrvatske. Je li ona stekla državnost 8. listopada 1991. godine (odlukom Hrvatskog sabora) ili je postala država tek između 15. siječnja (danom priznanja međunarodne zajednice) i 22. svibnja 1992. godine (kad postaje članica Ujedinjenih naroda).⁶⁰ Slučaj Republike Hrvatske u tome je predmetu analiziran u skladu s mišljenjem Arbitražnog povjerenstva Konferencije o Jugoslaviji iz 1991. godine (tzv. Badinterovo povjerenstvo). Ono je u svome Mišljenju br. 1. od 20. studenoga 1991. godine utvrdilo da se država najčešće definira kao zajednica koja se sastoji od teritorija i stanovništva podvrgnutih organiziranoj političkoj vlasti koja takvu državu čini suverenom.⁶¹ Razradbom svih elemenata i temeljem činjenice da je Hrvatska svoju neovisnost proglasila 8. listopada 1991. godine, Odlukom o raskidanju državnopravnih sveza na temelju kojih je zajedno s ostalim republikama i po-

⁵⁹ Vidjeti, primjerice, Prvostupanjku presudu u predmetu Tadić, par. 565. – 567.; Prvostupanjku presudu u predmetu Delalić, par. 188. – 190.; Prosecutor v. Mile Mrkšić, Miroslav Radić, Veselin Šljivančanin, Judgement, IT-95-13/1-T, 27. September 2007. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjka presuda u predmetu Mrkšić i ostali), par. 408.

⁶⁰ Vidjeti Odluka o prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude u predmetu Milošević, par. 86. – 115.

⁶¹ Vidjeti tekst Mišljenja br. 1. Badinterova povjerenstva u: Pellet, Allain, *The Opinions of Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*, European Journal of International Law, vol. 3., br. 1., 1993., str. 182. – 185. Vidjeti također i komentar u: Vukas, Budislav, *States, peoples and minorities*, Academy of international law, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1999., str. 293. – 296.

krajinama tvorila SFRJ, taj je datum u spomenutom mišljenju prihvaćen kao datum početka njezine državnosti i od strane Badinterova povjerenstva: "...*The Arbitration Committee notes that: ... in Croatia, by a referendum held in May 1991, followed by a declaration of independence on 25 June 1991, which was suspended for three months and confirmed on 8 October 1991...*"

U praksi Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju vrijeme i prostor oružanog sukoba na području Republike Hrvatske prosuđivali su se u svakom pojedinačnom slučaju u odnosu prema pojedinim djelima predviđenim Statutom Tribunala. U kontroverznoj presudi Mrkišiću, Radiću i Šljivančaninu navodi se da je razradbom stupnja organizacije sukobljenih strana te intenziteta sukoba utvrđeno da je oružani sukob na području na koje se odnosi Optužnica postojao od kraja kolovoza 1991. godine.⁶² U predmetu protiv Slobodana Miloševića Optužnica tako navodi da je najmanje od 1. kolovoza 1991. do najmanje lipnja 1992. u Hrvatskoj postojalo stanje oružanog sukoba. Do 7. listopada 1991. taj je oružani sukob prema svojoj prirodi bio unutarnji. Od 8. listopada 1991. u Republici Hrvatskoj postojali su međunarodni oružani sukob i djelomična okupacija.⁶³ U predmetu protiv Ademija i Norca navodi se dužnost poštovanja zakona i običaja ratovanja, uključujući i članak 3. zajednički svim Ženevskim konvencijama,⁶⁴ čime se ponovno implicira mogućnost postojanja obiju vrsta oružanih sukoba.

U odnosu na stanje u BiH, Tribunal se priklanja stajalištu o pretežito međunarodnom obilježju sukoba, uz razliku da je zbog kompleksnosti odnosa među sukobljenim stranama i "pomoći" susjednih država taj problem prikazan u punoj kompleksnosti, o čemu će više riječi biti u nastavku rada.

3.2. Pravne posljedice kvalifikacije u praksi međunarodnih sudova

Kvalifikacija sukoba kao nemeđunarodnoga ili međunarodnoga povlači izuzetno važne pravne posljedice. Ako se sukob na kraju kvalificira kao

⁶² Prvostupajnska presuda u predmetu Mrkišić i ostali, par. 422.

⁶³ Prosecutor v. Slobodan Milošević, Second Amended Indictment, IT-02-54-T, 23. October 2002. (u daljnjem tekstu: Optužnica u predmetu Milošević), par. 85. Vidjeti još Prosecutor v. Rahim Ademi and Mirko Norac, Consolidated Indictment, IT-01-46 & IT-04-76, 27. May 2004. (u daljnjem tekstu: Optužnica u predmetu Ademi i Norac), par. 22; Prosecutor v. Milan Martić, Judgement in the Trial Chamber I, IT-95-11-T, 12. June 2007. (u daljnjem tekstu: Prvostupajnska presuda u predmetu Martić), par. 343., 348.

⁶⁴ Optužnica u predmetu Ademi i Norac, par. 23.

međunarodni, slijedi, među ostalim, da se strana država može u određenim okolnostima smatrati odgovornom za kršenja međunarodnog prava. Naime, kao što je naglašeno, nedvojbeno je da međunarodno obilježje sukoba ovisi o neposrednom sudjelovanju u sukobu više od dvije države. Međutim, čak i kad se na području neke države dogodi unutarnji, nemeđunarodni oružani sukob, on može postati međunarodni (ili ovisno o okolnostima, može istodobno biti i međunarodni i nemeđunarodni) ako druga država vlastitim snagama intervenira u sukobu ili ako neki od sudionika u nemeđunarodnom sukobu djeluje u ime i u korist te druge države.

Stupanj neposredne umiješanosti u sukob uvijek je pomalo kontroverzno pitanje, posebice u kontekstu utvrđivanja činjenice djeluju li ustanici u korist druge države ili ne. Intervencija strane države može se dokazati na činjeničnom planu, utvrđivanjem kriterija pomoću kojih se oružane snage mogu dovesti u vezu s jednom stranom silom, što čak i sukob koji je primarno bio nemeđunarodni, sada čini međunarodnim.

Međunarodno humanitarno pravo ne sadržava jedinstvene kriterije koji bi služili za utvrđivanje trenutka kada se za grupu pojedinaca može smatrati da su pod nadzorom neke države, odnosno kada određeni pojedinci djeluju kao predstavnici države, ali je praksa Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju slijedila određena pravila.

Žalbeno vijeće u predmetu Tadić bavilo se, među ostalim, i pravnim kriterijima pomoću kojih se utvrđuje kada se u nekom oružanom sukobu (koji je na prvi pogled nemeđunarodnog obilježja), može smatrati da oružane snage djeluju u korist neke strane sile, čime taj sukob dobiva međunarodno obilježje. Pojavilo se pitanje mogu li se snage bosanskih Srba smatrati tijelima strane države, točnije SRJ. Trebalo je u tom kontekstu utvrditi koji stupanj vlasti ili nadzora strana država mora imati nad oružanim snagama koje se bore u njezino ime, da bi oružani sukob koji je na prvi pogled unutarnji postao međunarodni.⁶⁵ Vijeće je zaključilo, pregledavši nekoliko predmeta, među kojima je bio i predmet *Nicaragua* pred Međunarodnim sudom, da se u međunarodnom pravu ne traži uvijek isti stupanj nadzora nad oružanim grupama ili privatnim osobama da bi se utvrdilo mogu li se takve grupe smatrati tijelima te države. U skladu sa stajalištem Žalbenog vijeća, u tom predmetu postoje tri razine standarda nadzora temeljem kojih se neki subjekt može smatrati tijelom države:

⁶⁵ Vidjeti u: *Prosecutor v. Duško Tadić*, Judgment in the Appeals Chamber, IT-94-1-A, 15. July 1999. (u daljnjem tekstu: Drugostupajnska presuda u predmetu Tadić), par. 87., 97.

1) kod privatnih osoba ili grupa koje nisu vojno organizirane i koje djeluju kao tijelo te države, nužno je utvrditi da je ta država izdala konkretne upute u vezi s izvršenjem konkretnih djela ili da je to protupravno djelo javno podržala ili odobrila - tzv. sustav efektivnoga ili stvarnog nadzora, poznat iz predmeta *Nicaragua*;

2) kod oružanih snaga, policijskih snaga ili paravojnih jedinica koje djeluju kao tijelo te države dovoljno je utvrditi da je bila riječ o općem o nadzoru – tzv. sustavu općega, sveobuhvatnog nadzora pri kojemu se često traži odnos zavisnosti i lojalnosti toj strani;

3) privatne osobe asimilirane u tijela države zbog svojega stvarnog ponašanja unutar državne strukture mogu se smatrati tijelima države – bez obzira na eventualno postojanje uputa koje je izdala ta država.⁶⁶

Postulati međunarodnog prava koji se odnose na pripisivanje državama djela koja su počinile privatne osobe koje nemaju formalni položaj državnih tijela ili grupa koje nisu vojno organizirane ne temelje se na rigidnim i jednoobraznim standardima. Državama se mora onemogućiti da izbjegniju međunarodnu odgovornost tako što će privatnim osobama povjeriti zadatke koje ne mogu ili ne bi trebali obavljati predstavnici države, ili tako što će tvrditi da pojedinci koji zapravo sudjeluju u upravnoj vlasti prema nacionalnim zakonima nisu državna tijela i stoga njihova djela ne povlače odgovornost države. Drugim riječima, državama nije dopušteno djelovati putem pojedinaca, a da se onda, kad ti pojedinci prekrše međunarodno pravo, ograde od tog ponašanja. Uvjet koji postavlja međunarodno pravo da bi se državi pripisala djela privatnih osoba jest da država vrši posebno izražen nadzor nad takvim osobama. U tom se slučaju traži postojanje efektivnoga ili stvarnog nadzora, odnosno postupanje pojedinca prema konkretnim uputama ili izvršenje konkretnih djela, kao i javno podržavanje djela ili njihovo odobravanje nakon počinjena od strane te države.

Da bi se djela oružanih snaga, policijskih snaga li paravojnih jedinica koje djeluju kao tijelo države mogla pripisati toj državi, mora se dokazati postojanje njezina općeg nadzora nad takvom grupom, opremanje i financiranje, koordiniranje ili pomaganje pri općem planiranju vojnih aktivnosti. Tek tada se država može smatrati međunarodno odgovornom za prijestupe grupe. Međutim, nije potrebno

⁶⁶ *Ibid.*, par. 137. – 144. Unutar tog okvira Žalbeno vijeće utvrdilo je da situacija koju rješava pripada drugoj takvoj kategoriji, odnosno sustavu općega, sveobuhvatnog nadzora. Važno je naglasiti da je odluka drugostupanjskog vijeća suprotna odluci prvostupanjskoga u ovom predmetu. Prvostupanjsko vijeće u predmetu Tadić odlučilo je primijeniti test efektivnog nadzora iz predmeta *Nicaragua* pred Međunarodnim sudom.

da država vođi ili pripadnicima grupe još i izdaje upute za izvršenje konkretnih djela, što je, kao što je već navedeno, uvjet koji se zahtjeva kod privatnih osoba ili grupa koje nisu vojno organizirane. Dakle, u skladu sa stajalištem Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju – djela koja su počinile oružane ili policijske snage, odnosno paravojne jedinice, mogu se smatrati djelima tijela države, bez obzira na to je li država koja provodi nadzor izdala ikakve konkretne upute za počinjenje svakoga od tih djela.⁶⁷ Očito je da se taj pravni propis vodi logikom da bi u protivnome države lako mogle zaniijekati međunarodnu odgovornost, zaklanjajući se iza svojega nacionalnoga pravnog sustava ili upotrebljavajući kao izgovor činjenicu da nisu izdane nikakve konkretne upute.

S obzirom na pojedince koji imaju formalni položaj državnih tijela ili organizirane grupe koje podliježu nadzoru države, međunarodno pravo za njihovo postupanje smatra odgovornom svaku takvu državu, neovisno o tome je li država tim pojedincima izdala konkretne upute za počinjenje pojedinih akcija ili nije.

Zanimljivo je na ovome mjestu kratko spomenuti i stajalište Međunarodnog suda u Predmetu o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007. godine. Međunarodni sud 26. veljače 2007. godine donio je presudu u predmetu Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore, kojom je prvi put u svojoj povijesti odlučio o pitanju primjene Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida u sporu između dvije države. Od trenutka kad je objavljena, ta presuda nije prestala izazivati interes i kontroverze, kako zbog pravnih stajališta u vezi s odgovornošću države prema navedenoj Konvenciji, tako još i više zbog načina i metoda koje je upotrijebio Međunarodni sud u postupku izvođenja i ocjene dokaza na osnovi kojih je donio presudu. Bez dubljeg ulaženja u analizu presude, ukratko ćemo se osvrnuti samo na stajalište Suda o testu ukupnog nadzora.

Prema stajalištu Suda, taj test ima velik nedostatak jer proširuje opseg odgovornosti države daleko iznad temeljnog načela pravila o međunarodnoj odgovornosti. Država je odgovorna samo za vlastito ponašanje, tj. za ponašanje osoba koje po bilo kojoj osnovi postupaju u njezino ime. To je tako i za postupanja njezinih službenih tijela i osoba i ostalih subjekata koji formalno nisu priznati kao njezina tijela prema međunarodnom pravu, ali koji se, zbog odnosa potpune ovisnosti u odnosu prema toj državi, ipak moraju izjednačiti s njima.⁶⁸

⁶⁷ *Ibid.*, par. 123.

⁶⁸ *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgement, 26. February 2007., par. 406.

Dakle, postoji odgovornost države za djela koja su počinile osobe ili grupe koje nisu državna tijela niti s njima mogu biti izjednačene samo ako se ta djela mogu staviti na teret toj državi prema pravilima međunarodnoga običajnog prava. To će se primjenjivati kada je tijelo države dalo upute ili naredbe prema kojima su djelovali izvršitelji zabranjenih djela ili kad je država provodila efektivan nadzor nad akcijama tijekom kojih su ta djela počinjena. U tom se smislu može zaključiti da test ukupnog nadzora nije prikladan jer se proteže predaleko, gotovo do veze koja mora postojati između postupanja državnih tijela i njezine međunarodne odgovornosti.

Međunarodni se sud pozitivno osvrnuo na taj test u mjeri u kojoj je u predmetu Tadić korišten za odlučivanje o tome je li vojni sukob bio međunarodni ili ne (što ćemo vidjeti u nastavku). Međunarodni sud smatra da je on u tom kontekstu primjenjiv i odgovarajući. Međutim, u predmetu o odgovornosti Srbije i Crne Gore za genocid Sud nije smatrao primjerenim zauzimanje stajališta u konkretnom predmetu. Mišljenje je Suda da logika ne zahtijeva usvajanje istog testa u rješavanju pitanja koja su međusobno različita. Stupanj i priroda sudjelovanja države u sukobu na području druge države, koji su potrebni da bi se sukob opisao kao međunarodni, mogu se razlikovati od stupnja i prirode sudjelovanja koji se zahtijevaju pri pokretanju pitanja odgovornosti države za pojedine zločine počinjene tijekom oružanog sukoba.⁶⁹

3.2.1. Kvalifikacija oružanog sukoba u predmetima pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju

Kako je primjena navedenih standarda izgledala u konkretnim slučajevima pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju?

S obzirom na sukob u Bosni i Hercegovini, vijeća su se razilazila u mišljenju, odnosno nisu bila jednoglasna. Naime, u prvostupanjskom je postupku u predmetu Tadić zaključeno da je sukob bio međunarodni do 19. svibnja 1992. (kad se JNA formalno povukla iz BiH), ali nije nigdje izričito navedeno kakvo je bilo njegovo obilježje nakon tog datuma. Postoji naznaka kako je Raspravno vijeće barem implicitno smatralo da je nakon tog datuma taj sukob postao nemeđunarodni. Međutim, sutkinja McDonald tako je u svojem Izdvojenome mišljenju uz Prvostupanjsku presudu u predmetu Tadić tvrdila da je oružani

⁶⁹ *Ibid.*, par. 404.

sukob u općini Prijedor bio međunarodnog obilježja tijekom cijelog vremena na koje se odnosila optužnica te je, sukladno tome, zaključila da je Raspravno vijeće primijenilo pogrešan kriterij nadzora za utvrđivanje postojanja međunarodnoga oružanog sukoba (kriterij efektivnog nadzora). Dokazi su, prema mišljenju sutkinje McDonald, potvrdili da je stvaranje Vojske Republike Srpske (VRS) bila pravna fikcija. Ostalo je isto oružje, ista oprema, isti časnici, isti zapovjednici, uglavnom iste postrojbe.⁷⁰ Kontinuitet između JNA i VRS-a, posebno u vezi s vojnim operacijama na području općine Prijedor, prisutnost velikog broja nebosanskih bivših časnika JNA u VRS-u... – sve zajedno nepobitno je dokazivalo da je bila riječ samo o promjeni imena.⁷¹

Drugostupanjsko vijeće u predmetu Tadić prihvatilo je Izdvojeno mišljenje sutkinje McDonald. Zaključeno je da se zapovjedna struktura JNA nije promijenila nakon 19. svibnja 1992., nakon što je preimenovana. Ona je i dalje nastavila nadzirati VRS u BiH, iz čega proizlazi da VRS i bivša JNA nakon 19. svibnja nisu dvije strukturno odvojene vojske. Vojne operacije JNA pod zapovjedništvom iz Beograda, koje su započele prije 19. svibnja 1992., nisu odmah prekinute, nema dokaza da su se vojni i politički ciljevi promijenili nakon 19. svibnja – SRJ je i nakon tog datuma bila sila koja je provodila nadzor nad oružanim snagama bosanskih Srba i stajala iza njih. Stoga se čak i nakon tog datuma, prema stajalištu Drugostupanjskog vijeća u predmetu Tadić, oružani sukob u BiH, između bosanskih Srba i središnjih vlasti BiH mora smatrati i kvalificirati kao međunarodni oružani sukob.⁷² Budući da su oružane snage bosanskih Srba činile vojnu organizaciju, vrsta nadzora koju vlasti SRJ imaju nad tim oružanim snagama, a koju zahtijeva međunarodno pravo da bi se oružani sukob smatrao međunarodnim – jest opći (sveuobuhvatan) nadzor.⁷³

⁷⁰ Vidjeti Izdvojeno i različito mišljenje sutkinje McDonald o primjenjivosti članka 2. Statuta, uz Prvostupanjsku presudu u predmetu Tadić, par. 7. V. i par. 10 u kojemu se zaključuje: "... Bilo bi možda naivno shvatiti da stvaranje VRS, koje se podudaralo s najavljenim povlačenjem JNA, nije bilo ništa drugo do lukavstvo."

⁷¹ Vidjeti Izdvojeno i različito mišljenje sutkinje McDonald o primjenjivosti članka 2. Statuta, uz Prvostupanjsku presudu u predmetu Tadić, par. 15.

⁷² Vidjeti Drugostupanjsku presudu u predmetu Tadić, par. 146. – 162., ali i Prvostupanjsku presudu u predmetu Tadić, par. 569. – 608. Komentare o tom pitanju vidjeti također i u: Brown, Bartram S., *Nationality and Internationality in International Humanitarian Law*, Stanford Journal of International Law, vol. 34., br. 2, 1998., str. 381. – 386.; Watson, Geoffrey R., *The Humanitarian Law of the Yugoslavia War Crimes Tribunal: Jurisdiction in Prosecutor v. Tadic*, Virginia Journal of International Law, vol. 36., br. 3, 1996. str. 688. – 719.

⁷³ Drugostupanjska presuda u predmetu Tadić, par. 145.

Tom su se stajalištu iz predmeta Tadić priklonili i u nekim drugim postupcima pred Tribunalom.

U predmetu Delalić, primjerice, nije uopće bilo dvojbe u vezi s nastavkom sukoba i nepromijenjene bitne prirode međunarodnog oružanog sukoba. Vijeće je u tom predmetu u potpunosti suglasno sa stajalištem koje je zauzela sutkinja McDonald u Prvostupanjskoj presudi u predmetu Tadić. Ponovljen je zaključak da su i nakon 19. svibnja 1992. svrha i cilj sukoba ostali isti kakvi su bili tijekom sukoba u kojemu su do tog datuma sudjelovali SRJ i JNA, tj. da je cilj i dalje bio osvajanje i proširenje područja. SRJ je, usprkos tobožnjem povlačenju svojih snaga, i dalje nastavila pružati potporu bosanskim Srbima i imala je znatan utjecaj na njihove operacije. Usprkos formalnoj promjeni statusa, zapovjedna struktura nove vojske bosanskih Srba ostala je i dalje neizmijenjena u odnosu prema JNA. Povlačenje vojnika JNA koji nisu bili bosanskog državljanstva, kao i stvaranje VRS-a i VJ-a, predstavljali su smišljeni pokušaj maskiranja daljnje umiješanosti SRJ u sukob u BiH, pri čemu je njezina vlada zapravo ostala snaga koja je upravljala bosanskim Srbima. Vojne operacije JNA nastavljene su u svakom smislu, samo ne pod njezinim imenom, te bi pri razmatranju obilježja sukoba i primjeni međunarodnoga humanitarnog prava bilo potpuno neprirodno odvojiti vrijeme prije 19. svibnja 1992. od vremena koje je slijedilo.⁷⁴ U predmetu Delalić zaključeno je da se oružani sukob koji se u BiH događao nakon 19. svibnja 1992. može smatrati međunarodnim sukobom, i to stoga što je SRJ i nakon tog datuma bila sila koja je provodila nadzor i stajala iza oružanih snaga bosanskih Srba.⁷⁵

U predmetu Kordić zaključeno je da su, iako u srednjoj Bosni nisu viđene hrvatske snage, susjedna područja izvan srednje Bosne imala stratešku ulogu u sukobu između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana. Kao prvi kriterij za utvrđivanje međunarodnog obilježja oružanog sukoba tražio se dokaz o hrvatskoj intervenciji u sukobu. To se može dokazati ne samo iz dokaznog materijala o hrvatskim snagama u srednjoj Bosni, nego i iz dokaza o tim postrojbama u susjednim područjima od strateške važnosti za sukob u srednjoj Bosni. Hrvatske su postrojbe u nekoliko navrata viđene na tim područjima i zaključeno je da su neke od tih postrojbi bile razmještene u vezi sa sukobom između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana u srednjoj Bosni. Nadalje,

⁷⁴ Vidjeti, primjerice, Prvostupanjska presuda u predmetu Delalić, par. 224., 227., 234.; Drugostupanjska presuda u predmetu Delalić, par. 34., 35., 39.

⁷⁵ Drugostupanjska presuda u predmetu Delalić, par. 50.

u slučajevima gdje hrvatske postrojbe nisu bile angažirane u borbi protiv bosanskih Muslimana, nego su se borile protiv Srba, ta je potpora imala strateški utjecaj na sukob između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, time što je omogućila bosanskim Hrvatima da pošalju dodatne snage u borbu protiv bosanskih Muslimana. Zbog toga je Raspravno vijeće u tom predmetu zaključilo da potpora Hrvatske bosanskim Hrvatima predstavlja hrvatsku intervenciju u borbi između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana. Iako se prisutnost dijela snaga Hrvatske vojske može objasniti dobrovoljačkim jedinicama, to ne objašnjava golemu većinu snaga Hrvatske vojske, viđenih u susjednim područjima od strateške važnosti za sukob. Iako te osobe nisu formalno bile u sastavu Hrvatske vojske, one su hrvatski državljani vojno uključeni u borbu između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, u koju je bila uključena i Hrvatska. Nadalje, čak i ako se uzme u obzir da su neki od Hrvata uključenih u sukob bili dobrovoljci, pa se njihova prisutnost zanemari, to ipak ne utječe na zaključak da su hrvatske snage bile umiješane u sukob.⁷⁶ Temeljem izloženih dokaza zaključeno je da je sukob između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana u BiH postao međunarodnim zbog intervencije Republike Hrvatske u tom sukobu putem njezinih naoružanih postrojbi.⁷⁷

U predmetu Blaškić također se priklonilo međunarodnom obilježju sukoba, i to zaključkom da neposrednom, ali čak i posrednom intervencijom strane države izvan njezinih granica, sukob postaje međunarodni. Tužiteljstvo je u predmetu Blaškić tvrdilo da je vojna intervencija Republike Hrvatske i sudjelovanje njezinih oružanih snaga (HV) na strani HVO-a u oružanom sukobu protiv bosanskih Muslimana i Armije BiH – taj sukob činila međunarodnim, i to najkasnije od siječnja 1993. godine. S druge strane, obrana je tvrdila da se radilo o nemeđunarodnome oružanom sukobu. HVO je, prema stajalištu obrane, osnovan radi suprotstavljanja srpskoj agresiji u BiH.⁷⁸ Vijeće u konačnici nije

⁷⁶ Prvostupanja presuda u predmetu Kordić, par. 108.

⁷⁷ Vidjeti više u: Prvostupanja presuda u predmetu Kordić, par. 109., 145. – 146. te Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, Judgement in the Appeal Chamber, IT-95-14/2-A, 17. December 2004., par. 342. – 374.

⁷⁸ Prvostupanja presuda u predmetu Blaškić, par. 77. – 79. Obrana se pozivala na sporazum koji su u svibnju 1992. godine pod pokroviteljstvom Međunarodnog odbora Crvenog križa sklopile Hrvatska demokratska zajednica, Srpska demokratska stranka i muslimanska Stranka demokratske akcije, a kojim su se, tvrdi obrana, strane obvezale na poštovanje odredbi zajedničkog članka 3. Ženevskih konvencija, koje se odnose na nemeđunarodne oružane sukobe i pridržavati se nekih od pravila koja se primjenjuju na

prihvatilo stajalište obrane i priklonilo se međunarodnom obilježju sukoba, a dokazi su potvrdili da je, osim kadrovske pomoći, Republika Hrvatska HVO-u pružala financijsku i logističku potporu te ga opskrbljivala velikim količinama oružja i opreme. Osnivanjem HVO-a bliske veze između Republike Hrvatske i Hrvata u BiH nisu prekinute te je u konačnici prihvaćeno stajalište kako se temeljem neposredne i posredne intervencije Republike Hrvatske u BiH može zaključiti da je bila riječ o međunarodnom sukobu.⁷⁹

S obzirom na sukob u Republici Hrvatskoj, u Prvostupanjskoj presudi u predmetu Martić Vijeće je naglasilo kako je u razdoblju od 1992. do 1994. vodstvo Republike Srpske Krajine u brojnim prilikama tražilo financijsku, logističku i vojnu potporu Srbije, kao i neposredno od Slobodana Miloševića. Većini je tih zahtjeva udovoljeno. U siječnju 1992. godine Milan Martić izjavio je da je suradnja sa Srbijom dobra i da nikad nije prestajala. Postoje dokazi na temelju kojih se odnos između Republike Srpske Krajine i Srbije može promatrati kao odnos između dviju država, u kojemu je prva cijenila drugu i postupala prema njezinu mišljenju.⁸⁰ Policija SAO Krajine uglavnom se financirala pomoću materijalnih i financijskih sredstava iz MUP-a Srbije. Štoviše, postoje dokazi o tome da je, počevši od kraja travnja 1991. godine, iz Srbije slano naoružanje, velike

međunarodne oružane sukobe. Obrana je smatrala da taj sporazum pokazuje uvjerenje Međunarodnog odbora Crvenog križa da je riječ o nemeđunarodnome oružanom sukobu. *Ibid.*, par. 80.

⁷⁹ Vijeće je također naglasilo da ne smatra kako sporazum pod pokroviteljstvom Međunarodnog odbora Crvenog križa jasno upućuje na uvjerenje tog Odbora da je riječ o nemeđunarodnom oružanom sukobu. U preambuli tog sporazuma dogovoreno je da će stranke primjenjivati određena pravila, ali bez prejudiciranja pravnog statusa bilo koje strane u sukobu. Sukobljene se strane ne mogu međusobno dogovoriti o promjeni obilježja sukoba jer se ono utvrđuje na osnovi činjenica čije tumačenje ovisi o nahodjenju Tribunala, na čijemu je Vijeću da ocijeni činjenice kojima raspolaže i utvrdi stvarno obilježje sukoba. Vidjeti Prvostupanjsku presudu u predmetu Blaškić, par. 80. – 82., 94. – 96. i 120. – 123.

⁸⁰ U Beogradu se nalazilo predstavništvo Ministarstva vanjskih poslova Republike Srpske Krajine. Njihovog je ministra vanjskih poslova plaćala Srbija jer ga je zapošljavalo Ministarstvo vanjskih poslova Srbije. Vidjeti više u Prvostupanjskoj presudi u predmetu Martić, par. 159. Veza između SAO Krajine i Srbije išla je toliko daleko da je potvrđeno postojanje paralelne strukture u vladi i vlastima SAO Krajine, u kojoj je Milan Martić, prema izjavi Milana Babića, okarakteriziran kao najmoćniji čovjek takve strukture. Potkraj 1992. godine Babić je izjavio da je Martić “duže vrijeme radio na dugme iz Beograda...” Vidjeti više u: Barić, Nikica, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.–1995.*, Golden Marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 226. i dalje.

količine pješačkoga i topničkog oružja u SAO Krajinu.⁸¹ Također postoje dokazi da je od kraja ljeta 1991. godine TO SAO Krajine bila potčinjena JNA, koja je imala važnu ulogu u njihovim organizacijskim i operativnim djelovanjima.⁸² Još je u Optužnici Slobodanu Miloševiću zaključeno da su, iako se JNA službeno povukla iz Hrvatske u svibnju 1992. godine, veliki dijelovi njezina naoružanja i ljudstva ostali na područjima pod srpskim nadzorom i predani su “policiji” Republike Srpske Krajine.⁸³ S obzirom na postojanje oružanog sukoba, unatoč tome što je tijekom postupka obrana Milana Martića tvrdila da je u vremenu od 1990. do 1992. godine “do prestanka postojanja Jugoslavije na području Republike Hrvatske postojalo stanje oružane pobune”,⁸⁴ Raspravno vijeće u konačnici nije prihvatilo to stajalište i priklonilo se tvrdnji tužiteljstva da je u spomenutom razdoblju na relevantnim dijelova Hrvatske postojalo stanje oružanog sukoba⁸⁵ (ne precizirajući pritom o kakvoj je vrsti sukoba riječ).

4. ZAKLJUČAK

U posljednjem desetljeću 20. stoljeća na istoku Europe velikom su se brzinom dogodile goleme promjene. Sve su istočnoeuropske države odredile nove vanjskopolitičke i unutarpolitičke prioritete: umjesto socijalističkoga društvenog sustava proklamira se opredijeljenost vrijednostima europskog Zapada (sloboda tržišta, privatno vlasništvo); glavni vanjskopolitički ciljevi postaju NATO te europske gospodarske integracije; počinju se promicati sustavi zaštite prava čovjeka i ostala načela tzv. civilnog društva, a gospodarski se sustav procesom tranzicije nastoji usmjeriti zapadnim standardima.

U isto to vrijeme na prostoru bivše Jugoslavije rasplamsava se najveći sukob u Europi nakon Drugoga svjetskog rata. Raspad Jugoslavije prati eskalacija nasilja

⁸¹ Prema izjavi Borisava Jovića, člana Predsjedništva SFRJ, na sastanku sa Slobodanom Miloševićem, Veljkom Kadijevićem i Blagojem Adžićem u travnju 1991. – “... srpski narod u Hrvatskoj se nije naoružao jer je računao na zaštitu JNA.” *Ibid.*, par. 141., bilj. br. 294.

⁸² Veljko Kadijević je izjavio: “Kroz borbu je faktički izgrađena buduća vojska Srpske Krajine, koju je JNA opremila i odgovarajućim naoružanjem i ratnom tehnikom.” *Loc. cit.*, bilj. br. 295.

⁸³ Optužnica u predmetu Milošević, par. 109.

⁸⁴ Prvostupanjska presuda u predmetu Martić, par. 343.

⁸⁵ *Ibid.*, par. 347.

koja se iz povremenih i izoliranih nasilnih čina razvija u pravi oružani sukob. Kako moderno međunarodno humanitarno pravo razlikuje međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe, zanimljivo je pitanje razgraničenja oružanih sukoba koji su se zbivali na tim prostorima. S obzirom na činjenicu da su oni započeli prije ili usporedo s formalnim raspadom Jugoslavije, odnosno s konstituiranjem novih država na njezinu području, logički se nameće zaključak da su i oružani sukobi raspadom stare, odnosno stvaranjem novih država u određenim trenucima mijenjali kvalifikaciju, jer bi bilo nezamislivo sukob između dviju (suverenih i neovisnih) država opisati kao nemeđunarodni. U sklopu sukoba na prostoru bivše Jugoslavije "isprepletenost" sudionika oružanih sukoba i posredna i/ili neposredna pomoć koju su sukobljenim stranama pružale druge države s područja bivše Jugoslavije dodatno kompliciraju pokušaje određivanja točnih kvalifikacija, što je stajalište potvrđeno i u praksi Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Kako je to i Vijeće sigurnosti prilikom konstituiranja Tribunala zaključilo – oružani su se sukobi na ovim prostorima mogli opisati na različite načine i svaki bi bio ispravan – sukobi su imali elemente i međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba, pa smo ih mogli promatrati kroz prizmu međusobnih usporedbi, ali i kao kombinaciju svih vrsta sukoba. Ipak, u kontekstu kasnijih postupaka pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, predznak sukoba pomalo gubi važnost jer je Međunarodni kazneni tribunal odredio svoju nadležnost neovisno o kvalifikaciji pojedinih sukoba – Tribunal je nadležan za sva djela iz njegova Statuta, neovisno o tome jesu li ona počinjena u sklopu unutarnjega ili međunarodnoga oružanog sukoba. To možemo promatrati kao izraz osnovne težnje prilikom ustanovljenja samog Tribunala – kazniti počinitelje teških povreda međunarodnoga humanitarnog prava, u smislu prevencije i uspostave mira na ovim prostorima, neovisno o kvalifikaciji oružanog sukoba.

Unatoč mogućim kritikama usmjerenima radu Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju u vezi s ocjenjivanjem i procjenama povijesnih događaja i pravnih činjenica, moguće je napomenuti da su njegova judikatura i pristup pravu oružanih sukoba obogatili i razradili njegova definiranja i shvaćanja. Ta će judikatura svakako i u budućnosti biti relevantna u sličnim mogućim sukobima. Izrazita složenost sukoba na području bivše Jugoslavije, nažalost, prezentirala je mnoge, vrlo brojne činjenične, pa i pravne situacije, koje su u judikaturi Tribunala prosuđene i pravno vrjednovane. Autori ovog rada vjeruju da se buduće međunarodno pravosuđe ipak više ne će imati priliku baviti tako složenim pravnim pitanjima, unatoč izrazitoj kompleksnosti suvremene svjetske političke realnosti.

Također, suglasni su u ocjeni da je osnova u definiranju razgraničenja, kako državnosti Republike Hrvatske, tako i oružanih sukoba na njezinu području – dan donošenja povijesne Odluke o raskidanju državnopravnih sveza od 8. listopada 1991. godine. Taj su datum poslije izričito podržali hrvatski eminentni stručnjaci međunarodnog prava (Barić-Punda, Degan), međunarodnopravne judikature, a spomenut je i u Mišljenju Badinterova povjerenstva, pa ga možemo sa sigurnošću smatrati datumom završetka ustavnopravnog procesa konstituiranja hrvatske države te početkom njezina međunarodnopravnog “života”.

Malo je složenije pitanje nastanka samostalne Bosne i Hercegovine. Kako je bosanskohercegovačka samostalnost stvarana u iznimnom suglasju s glavnim autoritetima međunarodne zajednice (u našem primjeru Europske zajednice), s poštovanjem temeljnih pravnih standarda i kriterija koje međunarodno pravo postavlja u takvim pitanjima, 6. ožujka 1992. godine može se smatrati datumom postojanja BiH kao samostalne i suverene države. Složenost političkih odnosa i stalni vojni incidenti i diplomatske provokacije bosanskih Srba prema međunarodnoj zajednici i bosanskohercegovačkim državnim vlastima ne mogu biti otegotni čimbenik u određivanju te povijesne činjenice, baš kao ni njihovo protuustavno djelovanje s ciljem državne destabilizacije. Kao što je poznato, za postojanje države ne traži se ni utvrđivanje državnih granica, niti potpuna efektivnost njezinih vlasti na cijelom državnom području. No, to su već pitanja za neku drugu raspravu.

Summary

Sandra Fabijanić Gagro *
Budislav Vukas, ml. *

LEGAL NATURE AND POLITICAL BACKGROUND OF THE ARMED CONFLICT IN CROATIA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Problems of the Yugoslav crisis in the early 1990's should be considered in the light of complex changes of the system of international relations as a whole and the breakdown

* Sandra Fabijanić Gagro, LL. M., Assistant, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

* Budislav Vukas, ml., Ph. D., Assistant Professor, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

of Communism in the period, resulting in a new system of international relations. A number of reasons had brought about the breakdown of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, leading to the evolution of new political concepts which resulted in demands for independence of the former Yugoslav republics. Unfortunately, the process erupted into the open armed conflict, the first after the Second World War in Europe. The specific context of constituting new independent states has left open the questions of international humanitarian law, or law of armed conflict. The moment in which the qualification of individual conflict changed from non-international to international, or vice versa, is still a matter of dispute in scholarly literature. The article outlines the historical context, legal facts, relevant documents and extensive case law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the International Court, providing an overview of changes and conclusions which have had an impact on the qualification of armed conflict in Croatia and Bosnia and Herzegovina in international law.

Key words: armed conflicts, qualification of conflict, breakup of Yugoslavia, establishment of independent and sovereign Republic of Croatia 1990 – 1992, establishment of Bosnia and Herzegovina, Croatian war of independence, Yugoslav crisis, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.

Zusammenfassung

Sandra Fabijanić Gagro **
Budislav Vukas, ml. **

RECHTLICHE NATUR UND POLITISCHER HINTERGRUND DER BEWAFFNETEN KONFLIKTE IN KROATIEN UND BOSNIEN-HERZEGOWINA

Die Problematik der jugoslawischen Krise in den 90-er Jahren des vorigen Jahrhunderts ist im Kontext der komplexen Veränderungen innerhalb des gesamten Gefüges an internationalen Beziehungen sowie des Zusammenbruchs des Kommunismus in jener Zeit zu betrachten, die zum Aufbau eines neuen Systems internationaler Beziehungen führten.

** Dr. Sandra Fabijanić Gagro, Assistentin an der Juristischen Fakultät in Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

** Dr. Budislav Vukas, ml., Dozent an der Juristischen Fakultät in RIjeka, Hahlić 6, Rijeka

Zahlreich sind die Gründe, die den Zerfall der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawien und als Konsequenz die Entwicklung jener neuen politischen Ideen verursachten, die Anfang der 90-er Jahre die Form konkreter Forderungen nach der Verselbstständigung der ehemaligen jugoslawischen Republiken annahmen. Bedauerlicherweise verwandelte sich dieser Prozess in besagtem Raum in offene bewaffnete Konflikte, auf europäischem Boden den ersten dieser Art nach dem II. Weltkrieg. Der spezifische Kontext der Konstituierung neuer selbstständiger und unabhängiger Staaten hinterließ offene Fragen im Bereich des internationalen humanitären Rechts bzw. des Rechts bewaffneter Konflikte. In der wissenschaftlichen Literatur ist umstritten, in welchem Augenblick die Qualifizierung der einzelnen Konflikte als nichtinternationale in jene als internationale umschlug und umgekehrt. Durch die Erörterung des historischen Kontexts, der rechtlichen Tatsachen und relevanten Dokumente, aber auch der umfangreichen Praxis des Internationalen Strafgerichts für das ehemalige Jugoslawien sowie des Internationalen Strafgerichtshofes bietet diese Arbeit einen Überblick über die Veränderungen und Beschlüsse, die Einfluss auf die völkerrechtliche Qualifizierung der bewaffneten Konflikte auf dem Gebiet der Republik Kroatien und Bosnien-Herzegowinas hatten.

Schlüsselwörter: bewaffnete Konflikte, Qualifizierung der Konflikte, Zerfall Jugoslawiens, Entstehung der selbstständigen und souveränen Republik Kroatien 1990 – 1992, Entstehung von Bosnien-Herzegowina, Vaterländischer Krieg, Jugoslawien-Krise, Internationales Strafgericht für das ehemalige Jugoslawien.

